

MASTEROPPGAVE

Psykisk helsearbeid

Mai 2019

Løvinnene

- en kvalitativ studie om flyktningkvinneres erfaringer fra flukt

Cathrine Heggedal Asak

OSLOMET

OsloMet – storbyuniversitetet

Fakultet for helsevitenskap

Institutt for sykepleie og helsefremmende arbeid

FORORD

Gjennom alt arbeidet med denne studien har jeg opplevd å vokse og utvikle meg både som menneske og sykepleier. Jeg har sakte men sikkert oppnådd økt forståelse for kvinner på flukt, hvilke påkjenninger de utsettes for, samt hvilke beskyttelsesfaktorer som blir betydningsfulle. Forskningsprosessen har vært givende, engasjerende, spennende og inspirerende. Samtidig har prosessen også vært tidkrevende og slitsom, og jeg har opplevd frustrasjon, maktesløshet og tristhet over kvinnenens historier. Jeg er takknemlig for anledningen til å fordype meg i et fagfelt som er lite forsket på og som jeg er brennende engasjert i. Forhåpentligvis vil denne studien være et nyttig bidrag i kampen om kvinners opplevelse av å være på flukt.

Når man hører om kvinner på flukt, er ofte fokuset at disse kvinnene tilhører en sårbar gruppe som utsettes for store påkjenninger. Dette stemmer ofte, dessverre. Tross påkjenningene sitter jeg igjen med et inntrykk av at kvinnenens sårbarhet overskygges av deres styrke og utholdenhet. Kvinnene jeg intervjuet bergtok meg og jeg er ydmyk, imponert og stolt over å formidle deres historier.

Oppgavens tittel- *Løvinnene* ble til etter det første intervjuet. Da intervjuet var ferdig spurte jeg kvinnen om hvilke kvaliteter hun hadde for å mestre den vanskelige flukten alene. Kvinnen så meg rett i øynene og sa «*you know, woman like me, we are lionesses, we are fighters and we never give up*».

Jeg vil rette en stor takk til kvinnene som lot meg få innblikk i deres livsverden. Jeg håper min ydmykelse og respekt for deres historier fremkommer i studien og ikke domineres av mine ord og analyser, men at deres stemmer høres klart og tydelig.

Videre vil jeg takke min veileder, Sverre Varvin. Tusen takk for at du hadde tro på mitt prosjekt. Takk for at du alltid tok deg tid til meg. Takk for dine kloke ord, råd, kommentarer og veiledning. Takk for ditt smittende engasjement for kvinner på flukt. Takk for ditt gode vesen.

Jeg vil også rette en stor takk til Fet kommune og min leder Ida S. Kneppé. Takk for at dere bidro økonomisk og med tilrettelegging for at jeg kunne gjennomføre Master i psykisk helsearbeid.

Videre ønsker jeg å takke alle som jobber med flyktninger og kvinnehelse. Dere gjør en viktig jobb!

Tusen takk til min tidligere medstudent og gode venn, Dagny Adriaenssen Johannessen. Takk for dine kloke ord, teknisk hjelp, konstruktive kritikk, humor og motivasjon. Du har vært en stor inspirasjon for meg og dette forskningsprosjektet.

Takk til alle mine kjære sykepleievenner Lene, Trine, Carina og Maggi. Takk for at dere har brukt av deres tid for å hjelpe meg og for at dere hele veien har trodd på meg. Takk til Fride, Marte, Linn, Lene, Agnete, Ingrid og Hallgjerd for at dere har vært interessert i forskningsprosjektet, inspirerer og støtter meg.

En stor takk til mamma, pappa og lillesøster Anneli for støtte og oppmuntrende ord. Takk for all motivasjon, barnevakt, korrektur lesning og tid dere har bidratt med.

Tusen takk til min kjære Bestemor Arna. Takk for alle helgene jeg har fått sove hos deg, maten som du har servert og alle fine samtalene vi har hatt.

Hjertelig takk til mine fantastiske, sterke, gode og kloke barn, Ebba Dorthea og Edith Olia. Det er deres kjærlighet og fremtid jeg finner styrke i. Dere betyr alt!

Sist, men ikke minst, takk til min mann og store kjærlighet Per Bjørnar. Takk for at du alltid stiller opp, aldri setter begrensinger for meg, diskuterer med meg og alltid har trua på meg. Dette prosjektet hadde ikke vært mulig uten deg. Jeg elsker deg i medvind, i motvind, i dag, i morgen, for alltid.

Fetsund, 14. mai 2019

Cathrine H. Asak

SAMMENDRAG

Tittel: Løvinnene - en kvalitativ studie om kvinnelige flyktningers erfaringer fra flukt.

Bakgrunn: Ikke siden 2. verdenskrig har verden hatt flere flyktninger enn i dag. Kvinner er en sårbar og utsatt gruppe under flukt, og det er et økende behov for sikkerhetstiltak og helsetilbud langs fluktveiene, som kan ivareta kvinnes sikkerhet. Det er gjort marginalt med forskning om kvinners flukterfaringer, og dagens situasjon tilsier at det er behov for økt kunnskap om kvinnes erfaringer.

Hensikt: Studiens formål er å få innsikt i kvinnelige flyktningers erfaringer fra flukt, samt få en bedre forståelse av hvilke belastninger kvinnene møter og hvilke beskyttelsesfaktorer som blir betydningsfulle.

Metode: Studien har et kvalitativt design. Det ble gjennomført 9 individuelle semistrukturerte intervjuer. Datamaterialet ble analysert ved hjelp av systematisk tekstkondensering.

Resultater: Studien viste at kvinnene vektla ulike forhold som betydningsfulle under flukten. Forholdene ble kategorisert i fire kategorier. Kategori en, *den farefulle flukten* beskriver årsakene til hvorfor kvinnene flyktet, samt fluktens opplevelse av frykt, mangel på kontroll og uforutsigbarhet. Den andre kategorien tar for seg *indre motivasjon og styrke*, hvor faktorene drivkraft, tro og selvbeskrivelser ble vektlagt. Kategori tre omhandler *relasjoner* med vekt på ulike fluktrelasjoner og de gode relasjonelle opplevelsene. Til slutt kategori fire som beskriver kvinnes *mestringsstrategier* hvor handlingsmønster og identitetstilpasning var sentrale forhold.

Konklusjon: Kvinners erfaringer fra flukt er sammensatte. Belastende faktorer som blant annet årsaken til flukt, fluktens redselsfulle, uforutsigbare og maktesløse situasjon. Beskyttende faktorer var kvinnes egne styrker og handlingsmønstre som ble avgjørende for hvordan de mestret flukten. Studien viser også hvordan ulike relasjoner kan virke beskyttende, men samtidig også belastende. Studien gir sterke signaler om at kunnskap om kvinners erfaringer fra flukt bør få mer oppmerksomhet. Kvinnene har ingen eller begrenset beskyttelse underveis.

Nøkkelord: Flyktning, kvinne, flukt, belastning, beskyttelse

ABSTRACT

Title: Lionesses- a qualitative study of female refugees' experiences during flight

Background: Not since World War II have the refugee crises represented a pressing issue as it does today. Female refugees are a particularly exposed and vulnerable group, especially during the flight. Safety measures and health services along the escape routes are much needed means. We have limited knowledge about the female refugees' experiences throughout the escape and the current situation indicates a need for more research about women's flight experiences.

Purpose: The current study aims at gaining insight into experiences of escape in female refugees, as well as reaching a broader understanding of distress and enablers they perceive along the escape route.

Method: The study has a qualitative design. Nine individual semi-structured interviews were conducted and analyzed using systematic text condensation.

Results: Findings show that the women emphasize specific, but different conditions as significant during the flight. The conditions were grouped into four categories. Category one, *the dangerous flight*, addresses reasons why the women flees, as well as experiences of fear, lack of control and unpredictability. The second category deals with *inner motivation and strength*, in which the following factors emerged; driving force, faith and self-descriptions. The third category revolve around *relationships* during the flight and positive relational experiences. Finally, category four describes the women's *coping strategies*, such as the pattern of behavior and adaptability.

Conclusion: the women's flight experiences were complex. Distressing factors, such as the escape reasons, the flights fearfulness, were described as dangerous, unpredictable and an experience of powerlessness. The women's behavioral patterns, which represented their own inner strength, were crucial to the coping strategies. The current study also reveal how different relationships were protective, but also a burden. The findings imply a need for increased debate and knowledge about female refugees' experiences during their escape. The women have no or limited protection along the escape route.

Keyword: Refugee, woman, flight, distress, protection

INNHOOLD

Forord	II
Sammendrag	IV
Abstract	V
1.0 INNLEDNING	1
1.1 Tema og bakgrunn	1
1.2 Flyktningers psykiske helse.	2
1.3 Flukten	4
1.4 Kvinner på flukt.	5
1.5 Tidligere forskning og litteratursøk	6
1.6 Formål og problemstilling.	8
2. 0 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ RESILIENS	9
2.1 Resiliens.	9
2.2 Resiliens hos flyktninger.	11
3.0 METODE	12
3.1 Design og tilnærming.	12
3.2 Forforståelse.	14
3.3 Rekruttering og utvalgsstrategi.	15
3.4 Datainnsamling og intervju.	16
3.5 Intervju i kulturell kontekst og intervju med tolk.	18
3.6 Transkribering.	19
3.7 Analytiske valg og møte med datamateriale.	19
3.8 Analyse i henhold til Malterud	20
3.9 Forskningsetiske hensyn.	24
3.10 Vurdering av studiens vitenskapelige kvalitet	26
3.10.1 Reliabilitet.	26
3.10.2 Validitet	27

3.10.3 Refleksivitet.	29
3.10.4 Relevans.	29
4.0 PRESENTASJON AV FUNN	30
4.1 Den farefulle flukten.	31
4.1.1 Årsaksfortellinger.....	31
4.1.2 Frykt.	32
4.1.3 Fratatt kontroll og uforutsigbarhet.	35
4.2 Indre motivasjon og styrke.	36
4.3 Relasjoner.....	37
4.3.1 Brudd i relasjoner.	37
4.3.2 Påkjenninger ved å se andre mennesker lide.....	38
4.3.3 Fluktreasjoner.....	39
4.3.4. Smuglere.....	42
4.3.5 Gode relasjonelle erfaringer.	43
4.4 Mestringsstrategier.	44
4.4.1 Handlingsmønstre.....	44
4.4.2 Identitetstilpasning.	46
5.0 DISKUSJON	47
5.1 Den farefulle flukten.	48
5.2 Smuglere og andre ytre påkjenninger.....	50
5.3 Relasjoner.....	53
5.4 Mestringsstrategier.	55
6.0 AVSLUTNING	58
7.0 Referanser.....	60
8.0 vedlegg	66
Vedlegg 1: Intervjuguiden.....	66
Vedlegg 2: Samtykkeerklæring.....	67

Vedlegg 3: REK 70

1.0 INNLEDNING

I dette kapitlet presenteres oppgavens tema og bakgrunn, flyktningers psykiske helse, flukten, kvinner på flukt, tidligere forskning og litteratursøk, samt formål og problemstilling.

1.1 Tema og bakgrunn.

Tema for masteroppgaven er kvinnelige flyktningers opplevelser og erfaringer fra flukt. Oppgaven tar for seg hvilke belastninger kvinnene møter, og hvilke beskyttelsesfaktorer som blir betydningsfulle.

Langvarige konflikter i Midtøsten og Afrika sør for Sahara har fordrevet millioner på flukt, og ført til den største migrasjonen siden andre verdenskrig (Jesuthasan et al., 2018, s. 2; Flyktningregnskapet, 2018). I følge FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR, 2018a) er 68,5 millioner mennesker i dag på flukt, og tallene fortsetter å stige. Dette gjelder både flyktninger som er internt og eksternt fordrevet, og dette er det høyest registrerte antall flyktninger siden 1951. Statistikken tar derimot ikke for seg mennesker som flykter på grunn av naturkatastrofer, som De forente nasjoner (FN, 2018) hevder fordrev 18,8 millioner på flukt, *bare* i 2017. Den arabiske våren 2011 utløste flere borgerkriger og konflikter, hvor verden ble vitne til grusomme hendelser som fordrev mennesker på flukt. Syria er det landet som den arabiske våren rammet hardest og i denne sammenheng har drevet flest mennesker på flukt. 5,6 millioner har flyktet over landegrensene, mens 6,6 millioner mennesker er internt fordrevet (UNHCR, 2018b). I dag fremstilles Jemen som den største humanitære katastrofen i vår tid, hvor mer enn tre millioner jemenitter har flyktet fra sine hjem de to siste årene (Flyktninghjelpen, 2018).

Selv om antall flyktninger har økt betraktelig, har flere internasjonale avtaler ført til at langt færre flyktninger og migranter kommer til Europa. Blant annet fordi ulike fluktruter nå er stengt (Flyktningregnskapet, 2018). Dette fører til at nye og farligere fluktruter velges og muligheten for å nå fram blir stadig vanskeligere, og selve flukten har blitt farligere (Varvin, 2018, s. 9). I tillegg fører stengte flyktningeruter til ny vekst i smuglervirksomheten, og smuglerne samarbeider mer og mer med andre kriminelle grupper (European Police Office, 2019).

FNs definisjon av flyktning sier; «enhver person som befinner seg utenfor det land han er borger av på grunn av velbegrunnet frykt for å bli forfulgt på grunn av rase, religion,

nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell sosial gruppe» (Store norske leksikon, 2018).

Årsakene til at mennesker flykter eller blir drevet på flukt er derimot ofte mer komplekse enn FNs definisjon. Det dreier seg om sammensatte individuelle, politiske, økonomiske, kulturelle eller sosiale forhold. Felles for alle flyktninger er at de er redde. På grunn av frykt for krig og konflikter eller at de er redde for å bli drept, skadet, fengslet eller torturert. Som oftest handler det om en uutholdelig situasjon hvor man er redd for sine kjære, for at familien skal bli skadet, kidnappet eller på grunn av sult. Altså en realistisk frykt for fremtiden (Varvin, 2015, s. 29-30; Jesuthasan et al., 2018, s. 2; The Mixed Migration Centre (MMC), 2018, s. 27).

Når flyktningene når sin destinasjon, får de ofte behandling for sine akutte fysiske plager, mens de psykologiske belastningene ofte blir ignorert på grunn av organisering av helsetilbud og kapasitetsbegrensninger (Jesuthasan et al., 2018, s. 2). Antall flyktninger som kommer til Norge er redusert, og i 2017 tok Norge imot 7800 (Statistisk sentralbyrå, 2018). Tross nedgang i antall flyktninger som kommer til Norge, bør flyktningene bli møtt med et tilfredsstillende helsevesen. De psykiske traumene som påføres av krig, tortur og konflikter anslås å være en av vår tids største helseproblemer (Rosenbaum & Varvin, 2007, s. 1527).

1.2 Flyktningers psykiske helse.

Det er store psykiske helseplager blant flyktninger og det er vist at flyktninger har økt risiko for å få psykiske lidelser. Lidelsene er i stor grad relatert til både belastninger i hjemlandet og tiden før flukten, samt belastninger under flukten og i flyktningeleirene (Jakobsen, Sveaass, Johansen & Skogøy, 2007, s.13; Varvin, 2018, s.31-33; Helsedirektoratet, 2017). Flyktninger har mer psykiske plager sammenlignet med ikke-flyktninger (Porter & Haslam, 2001, s. 817). Utlendingsdirektoratet (UDI, 2017, s. 30) hevder at en av hovedårsakene til at flyktninger er mer utsatte for psykiske lidelser er at mange har vært utsatt for alvorlige påkjenninger i form av grove brudd på menneskerettighetene

Fazel, Wheeler og Danesh (2005, s. 1309) konkluderte i sin studie av 6743 flyktninger fra 7 ulike land, at flyktninger som bosettes i vestlige land kan ha 10 ganger større risiko for psykiske lidelser sammenlignet med den ordinære befolkningen forøvrig. Dette støttes av UDI (2017) som legger til at flyktninger betraktes som en risikogruppe i forhold til å utvikle psykiske lidelser. Alayarian (2007, s. 17) hevder at sosial og kulturell isolasjon er trolig den viktigste faktoren som resulterer i psykiske lidelse hos flyktninger.

Tross forskningen ovenfor, kommer det frem ifølge Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKTVS, u.å.) i Stortingsmelding nr. 30, at det ikke foreligger en nasjonal oversikt over verken flyktningers psykososiale situasjon eller deres helsetilstand. Flyktninger er særlig utsatt for å utvikle posttraumatiske reaksjoner, depresjon, kroniske lidelser og somatoforme lidelser (Jakobsen, et al., 2007, s. 13; Varvin, 2018, s. 31-33; Saadati & Hanssen, 2015, s. 43). I tillegg sliter mange med sorg og tapsopplevelser (Varvin, 2018, s. 28).

Det er påvist sammenheng mellom flyktningers psykiske helse og økt eksponering for vold, og graden av eksponering for vold har vist seg å påvirke nivåene av posttraumatisk stresslidelse (PTSD) (Reavell & Fazil, 2016, s. 79). Flyktningers psykiske helse påvirkes også dersom de har måtte flykte fra sin familie og nære relasjoner. Flyktninger kan bekymre seg for hvordan familiens sikkerhet er der de skilte lag, eller hvor familie befinner seg, utover dette kan det være bekymringer for at familie ikke vil komme etter eller får innvilget asyl i samme land. Dette er stressfaktorer som påvirker deres psykiske helse (Rometsc-Ogioun El Sount et al., 2018). Det er også vist sammenheng mellom familieseparasjon, og flyktningers opplevelse av livskvalitet. Ved separasjon ses også alvorlige psykiske helseproblemer som depresjon, angst og PTSD (Miller, Hess, Bybee & Goodkind, 2018, s. 26, 35; Nickerson, Bryant, Steel, Silove, & Brooks, 2009, s. 229). En studie av Opaas og Varvin (2015, s. 684) viste også at vanskelige barndom predisponerer for sterkere posttraumatiske reaksjoner i voksen alder. Potensielt traumatiske hendelser, spesielt familie- og ekstern vold, var sterkere knyttet til mental helse og livskvalitet enn krig og menneskerettighetsbrudd. Resultatene fra Opaas og Varvins (2015) studie peker på betydningen av å ta hensyn til uønskede erfaringer fra flyktningers barndom, både i forskning og i behandling.

De fleste flyktninger kommer fra en livssituasjon hvor fraværet av sikkerhet og trygghet er fremtredende. Flyktninger er mennesker som er mer disponible for å ha opplevd og vært utsatt for langvarig krig, uro, konflikt, overgrep og andre alvorlig belastende hendelser. Dette er hendelser som er ondartede, og som bryter ned og ødelegger opplevelse av mening, sammenheng og relasjoner (Sveaass, 2005, s. 224). Typisk for de traumatiske hendelsene er en dehumaniserende adferd hvor vold påføres av andre medmennesker med formål om å true, skremme, ydmyke, skade eller svekke (Varvin, 2015, s.135-136). Dette er i motsetning til naturkatastrofer og ulykker hvor menneskeskapte overgrep representerer planlagte og målrettede overgrep, og det gis ingen beskyttelse til flyktingene. Denne maktutøvelsen kan

lede til passivitet og opplevelse av avmakt, samt svekke flyktingenes opplevelse av sikkerhet, trygghet, forutsigbarhet og oversikt over egen tilværelse. I tillegg kan traumeerfaringer gi alvorlige langtidskonsekvenser for den psykiske helsen (Sveaass, 2005, s. 223-225). Slike overveldende opplevelser kan også berøre menneskets personlighet og påvirke relasjoner til andre mennesker (Rosenbaum & Varvin, 2007, s.1527-1528). Samtidig er det nødvendig å påpeke at flyktinger er en heterogen gruppe, hvor ikke alle har traumatiserte erfaringer eller likt reaksjonsmønster i ettertid (Sveaas, 2005, s. 226).

1.3 Flukten.

Forskning viser at psykiske lidelser hos flyktinger, henger i stor grad sammen med påkjenningene de var utsatt for under flukten. Påkjenningene kan blant annet være relatert til separasjon med familie, fravær av sosialt nettverk, mangel på opplevelse av mening samt tap av identitet og kjente omgivelser (Steffensen, 2017).

Selve flukten har blitt farligere og medfører økt risiko for både overgrep og død (Varvin, 2018, s. 19). Varvin (2015, s. 40) hevder at flukt er en psykologisk unntakstilstand, hvor man lever i konstant frykt og ikke aner hvilke farer som venter rundt neste hjørne. Opplevelsen av å befinne seg i ingenmannsland og ikke ha kontroll over egen situasjon er belastende, samtidig virker håpet som drivkraft.

En flukt kan være kort og relativt udramatisk, eller den kan være langvarig og brutal. Utfallet av i hvilken grad flukten blir farefull avhenger av ulike faktorer som blant annet situasjonen man flyktet fra. Faktorer som blant annet krig, borgerkrig, politisk forfølgelse, trusler eller bistand fra menneskesmuglere bidrar til å gjøre flukten mer farefull (Varvin, 2015, s. 39). Det er rapportert om flere tusen flyktinger som har mistet livet i båter over Middelhavet, flyktinger som har blitt beskyttet på grenseoverganger, økt mishandling og/eller tortur utøvd av for eksempel politi og grensevakter. I mange tilfeller blir kvinnene kidnappet til sex-industrien og til slaveri (Varvin, 2018, s. 9-10).

Flukt kan foregå for eksempel i enkelt terreng med bil og buss, eller via fly. Derimot foregår flukten stort sett utenom vanlig reiserute og ofte under svært vanskelige forhold, hvor flyktingene utsettes for belastninger som vær, terreng og krysninger over åpent hav. Mange flyktinger må også flykte til fots i lang tid og over store landområder, og disse belastningene kan innebære omfattende fysiske og psykiske påkjenninger (MMC, 2018, s. 48). Smuglere har

blitt en nøkkelkomponent i flyktningers liv og i deres gjennomføring av flukten. Samtidig foreligger det lite kunnskap om feltet grunnet virksomhetens illegale prosess (MMC, 2018, s. 33).

1.4 Kvinner på flukt.

Kvinner på flukt er en sårbar gruppe. Særlig er kvinner som flykter alene eller som aleneforsørgere, spesielt utsatt (Varvin, 2015, s. 44; Jesuthasan et al., 2018, s. 2; Chung, Hong & Newbold, 2013, s. 65; UNHCR, 1991; MMC, 2018, s. 49). Flukt kan være en traumatisk hendelse for alle. Samtidig viser forskning at kjønnsforskjeller kan påvirke fluktopplevelsen betraktelig. Kvinner er mer utsatte for ytre belastninger enn menn, både i hjemlandet og under flukt, samt mer sårbare overfor alle former for vold, fysiske overgrep og psykisk traumatisering (Jesuthasan et al., 2018, s. 2; Varvin, 2015, s. 44).

Kvinner har spesielle beskyttelsesbehov under flukt. Blant annet sårbarhet og utrygghet grunnet kjønn, pluss økt behov for beskyttelse mot manipulering, seksuelle- og fysiske overgrep, kidnapping til prostitusjon og tvangsekteskap, samt utnyttelse og seksuell diskriminering (UNHCR, 1991; Amnesty, 2015; Varvin, 2003, s. 7; MMC, 2018, s. 48). Sårbarheten og risikoen kan også være relatert til hvor kvinner er plassert under flukten, som når det er flukt med båt plasseres kvinner ofte under dekk med små barn. Under dekk er en mer utsatt plassering hvis båten synker, eksos siver fra motoren eller hvis båten tar inn vann. Kvinner har også større sannsynlighet for å ha ansvar for barn under flukt og dermed øker sannsynligheten for å drukne mens de forsøker å redde barn, og jo flere barn kvinnen har, desto større er risikoen for å dø. De bruker også oftere mer klær enn menn, noe som øker risikoen for å drukne. I tillegg kan kvinnene være gravide og dette bidrar også til økt sårbarhet (MMC, 2018, s. 43).

Kvinner på flukt føler seg ofte utsatte og utrygge, hvor de blant annet utnyttes av smuglere, sikkerhetspersonell, politi og andre flyktninger (Amnesty, 2015; MMC, 2018, s. 33-44). I følge Amnesty (2016) opplever kvinner at de er mest utsatt i transittområder og i flyktingeleirer. Kvinnene blir ofte tvunget til å utveksle seksuelle handlinger i bytte mot faktorer som mat, klær, husly og transport (MMC, 2018, s. 33-44; Parker, 2015, s. 2341-2342).

Hvis kvinner flykter sammen med familie eller partner, eller dersom flukten på forhånd er arrangert, øker det kvinnens mulighet for en tryggere flukt. Dette dersom kvinnene ikke betaler det smuglerne krever, står de i fare for å bli utnyttet seksuelt, bli utnyttet i tvangsarbeid eller å bli ofre for menneskehandel (MMC, 2018, s. 49).

MMCs (2018, s. 50) studie avdekket at det er store geografiske forskjeller relatert etter hvilke områder kvinner flykter gjennom og rutinemessige overgrep er mer representert noen steder. For eksempel blir nigerianske kvinner på flukt oftere tvunget inn i sexindustrien, enn kvinner fra andre land. Afghanske kvinner intervjuet utenfor Afghanistan, som for det meste flyktet med fly, rapporterte nesten ingen opplevelser av seksuelle overgrep eller trakassering. Derimot er det dokumentert om grusomme overgrep mot jesidikvinner. Hvor kvinner har blitt solgt på markeder, holdt i seksuell slaveri eller tvunget til å gifte seg med IS-krigere (Rometsch-Ogioun El Sount et al., 2018, s. 2).

Å oppleve at andre flyktninger dør er ikke uvanlig, og kvinner som flyktet via Libya forteller at de var vitne til andres død forårsaket av sult, drukning, kvelning, overdrevne fysiske angrep og skyting (MMC, 2018, s. 50-52). Til sammenligning forteller afghanske kvinner om lignende opplevelser, men at døden da var forårsaket av mangel på mat og medisinske tjenester, eller på grunn av skader og dødsfall fremkalt av smuglere eller politi (MMC, 2018, s. 51).

Kvinner opplever utilstrekkelig tilrettelagt beskyttelse under flukt. Enten ved at de ikke har tilgang eller blir nektet hjelp. Kvinner forteller om utilstrekkelig beskyttelse og vanskeligheter med å få dekket grunnleggende behov og tilgang på tjenester, i form av mat og vann, husly, samt tilgang til juridisk, medisinsk og psykososial støtte. Årsakene kan også være at kvinner nektes tilgang til tjenester eller utsettes for diskriminering (MMC, 2018, s. 51-53).

1.5 Tidligere forskning og litteratursøk.

Tidligere forskning om flyktningers helse har fokusert på generell mental helse og psykiske plager. Det finnes flere oversiktsartikler om flyktningers psykiske helse, blant annet Barenbaum, Ruchkin og Schwab-Stones artikkel fra 2004 *The psychosocial aspects of children exposed to war: practice and policy initiatives* som oppsummerer tilnærminger for å hjelpe krigsrammede barn og foreslår fremtidige retninger for forskning og flyktningpolitikk. En annen oversiktsartikkel er skrevet av Fazel, Wheeler og Danesh; *Prevalence of serious*

mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review og ble publisert i 2005. Artikkelen tar for seg 20 forskningsartikler som omhandler voksne flyktningers psykiske diagnoser. Et annet forskningsbidrag er Lies oversiktsartikkel fra 2004 *The psychological and social situation of repatriated and exiled refugees: a longitudinal, comparative study* som undersøkte mulige forskjeller av psykologiske og somatiske symptomer over tid mellom flyktninger som returnerte til hjemlandet og flyktninger som forble i vertslandet.

Det er gjennomført tverrsnittstudier som har tatt for seg psykiske belastninger på et gitt tidspunkt, hvor man ikke vet forløpet over tid. Etter hva jeg har funnet er det kun gjort noen få oppfølgingsstudier, hvor blant annet Aina Baselier Vaage (2010) har gjennomført den lengste oppfølgingsstudien om flyktningers psykiske helse. Studien ble gjennomført over 23 år. Studien tar for seg vietnamesiske flyktningers psykiske helse ved ankomst, 3 år etter bosetting og igjen etter 23 år. Studien viste at selv om flyktingenes psykiske helse hadde bedret seg betraktelig siden ankomst, var den psykiske helsen fortsatt dårligere enn hos nordmenn. Flyktingenes psykiske helse var forhøyet i perioden etter ankomst og forhøyet nivå av psykisk stress i denne fasen indikerer langtidsrisiko. Det ser ikke ut til å ha vært gjort lignende studier etter Baselier Vaage.

Tross utfyllende forskning om flyktningers psykiske helse generelt, er det publisert lite forskning om kvinnelige flyktninger og deres erfaringer fra flukt (MMC, 2018, s. 9; Jesuthasan et al., 2018, s. 1; Rometsch-Ogioun El Sount et al., 2018, s. 4). Det ble utført litteratursøk i databasene Cinahl, Medline, Pubmed og Swemed+. Både PEO skjema og utfyllende søk i Medline ble foretatt. Nøkkelord som ble brukt var; *flyktning, kvinne, flukt, belastning, beskyttelse*

En del artikler som ble tatt i bruk i oppgaven fikk jeg via veileder og forskningsprosjektet jeg er en del av. I Helsebibliotekets kunnskapspyramide fant jeg artikkelen til Jesuthasan et al., fra 2018; *Near-death experiences, attacks by family members, and absence of health care in their home countries affect the quality of life of refugee women in Germany: a multiregion, cross-sectional, gender-sensitive study*. Studien tar for seg 663 flyktningkvinner og undersøker om erfaringer i hjemlandet og under flukt påvirker livskvaliteten til kvinnene som kom til Tyskland mellom 2015-2016. Dette er en av de nyeste artiklene som er publisert om flyktningkvinner mentale helse og artikkelen ble svært relevant for denne masteroppgaven. Rapporten fra Mixed Migration Centre (2018); *Experiences of female refugees & migrants in*

origin, transit and destination countries. A comparative study of women on the move from Afghanistan, East and West Africa er også en viktig kilde i oppgaven. I 2018 kom også artikkelen til Rometsch-Ogioun El Sount et al.; *Psychological Burden in Female, Iraqi Refugees Who Suffered Extreme Violence by the "Islamic State": The Perspective of Care Providers*. Studien tar for seg 1100 jesidi kvinner fra Nord-Irak, som har vært utsatt for ekstrem vold av den såkalte islamske stat (IS). Studien undersøker de psykiske belastningene og traumerelaterte symptomene til kvinnene, sett i perspektivet til ulike profesjoner i helsevesenet.

Forskning som er rettet mot mental helse og kvinnelige flyktninger er sjeldne (Rometsch-Ogioun El Sount et al., 2018). En studie fra 2016 presentert av Kim, Kim, Choi og Nam, viser at blant nordkoreanske flyktningkvinner ble det funnet betydelig høyere selvmordstanker og alkoholbruk etter seksuelle overgrep, i forhold til flyktninger som ikke hadde hatt slike traumatiske opplevelser.

Litteratur som omhandler kvinnelige flyktninger og resiliens har jeg blant annet brukt artiklene til Chung, Hong og Newbold (2013) og Abraham, Lien og Hanssen (2018). Utover dette viser oppgaven til en del av Sverre Varvins forskning, informasjon fra NGO 'er, samt nasjonale og internasjonale organisasjoner som jobber med flyktninger.

1.6 Formål og problemstilling.

Denne masteroppgaven er en del av et større forskningsprosjektet om behandling og rehabilitering av traumatiserte flyktninger. Forskningsprosjektet heter *Flyktninger og asylsøkeres mentale helse og livskvalitet*, og er en internasjonal multisenterstudie som ledes av professor Sverre Varvin ved OsloMet. Målet er å øke kunnskapen om flyktnings situasjon i forhold til helse, livskvalitet og deres muligheter til å klare seg. Prosjektet samsvarer med Helse- og omsorgsdepartementets plan om likeverdige helse- og omsorgstjenester for alle (2013), samt Nasjonalt råd for kvalitet og prioritering i helse- og omsorgstjenesten som ønsker mer forskning på nytten av helseintervensjoner rettet mot flyktninger og asylsøkere (2016). På bakgrunn av forskningsprosjektet er det ønskelig å planlegge og gjennomføre kunnskapsbaserte tiltak for å bedre flyktnings psykisk helse, livskvalitet og integrering.

Det foreligger lite forskning om kvinners erfaringer fra flukt. Formålet med masteroppgaven var å undersøke kvinnenes opplevelser og erfaringer. Formålet var også å få økt innsikt i

hvilke belastninger kvinnene møter, samt hvilke beskyttelsesfaktorer som blir betydningsfulle. Kvinner på flukt utsettes for store påkjenninger og det er behov for å opparbeide bredere kunnskap om hvordan vi kan ta imot og behandle kvinnene og deres psykiske helse. På bakgrunn av dette tilstreber masteroppgaven å tilføre et viktig bidrag ved å gi ny og bredere innsikt i feltet, samt fylle tidligere kunnskapshull.

Problemstillingen:

Hvilke erfaringer og opplevelser påvirker kvinner på flukt?

Problemstillingen kan undersøkes på ulike måter men i denne studien vil det bli tatt utgangspunkt i disse forskningsspørsmålene:

1. Hvilke belastninger opplevde kvinnene?
2. Hvilke beskyttelsesfaktorer ble betydningsfulle?

2. 0 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ RESILIENS

Oppgavens teoretiske perspektiv omfatter teori og forskning om resiliens og resiliens hos flyktninger.

2.1 Resiliens.

Studiens problemstilling ønsker å se hvilke beskyttelses- og belastningsfaktorer som påvirker kvinner under flukt. Med denne hensikten som bakgrunn presenteres teoretiske perspektiver på resiliens for videre å forstå kvinnenens erfaringer og opplevelser.

Resiliens kan defineres som evnen til å klare utviklingsoppgaver tross kumulative belastninger, overgrep og andre utfordringer (Eisold, 2005, s. 411). En form for motstandskraft eller tåleevne, hvor resiliens blir beskrevet som mennesket evne til å fungere normalt under unormale forhold (Borge, 2018, s.18-20). En av de viktigste bidragsyterne og initiativtakerne til resiliensforskning er Michael Rutter. Rutter hevder at «*resiliens er til stede når noen viser bedre fungering sammenlignet med andre, og alle har lidd under alvorlig stress eller motstand*» (Rutter, 2013, s. 474).

Resiliens ble i utgangspunktet forstått som egenskaper i barn som gjorde de i stand til å takle motstand, såkalt «løvetannbarn» (Borge, 2018, s. 27-28). Borge (2018, s. 27-28) konstaterer at det er misvisende å bruke ordet «løvetannbarn», fordi det antyder at noen klarer seg uansett hva og det kun avhenger av individets egenskaper. I nyere tid har resiliensbegrepet utviklet seg fra metaforen om «løvetannbarn», til å omhandle mange faktorer i individets miljø som avgjør hvordan et menneske under påkjenninger utvikler seg.

Utvikling av resiliens innebærer betydelig mer enn individuelle egenskaper eller personlighet. Individets miljø, relasjoner og sosiale forhold, anses like sentrale for utviklingen av resiliens som individuelle egenskaper eller personlighet. Det er individuelle forskjeller og resiliens kommer til uttrykk på ulike måter (Borge, 2018, s. 129). Resiliens er et resultat av samspillet mellom individ og de sosiale systemene vi er en del av, og resiliens kan ikke ses adskilt fra sin kontekst, men alltid være avhengig av det sosiale og fysiske miljøet rundt (Borge, 2018, s. 24-24; Ungar, 2012, s. 27).

Mottagelighet for risiko varierer fra menneske til menneske og avhenger både av genetisk utrustning, tidligere barndomserfaringer og erfaringer fra voksenlivet. Disse faktorene påvirker om mennesket er sensitivt eller motstandsdyktig ovenfor risiko eller stress (Borge, 2018, s. 89). Resiliens er en dynamisk prosess som forgår før, under og etter belastninger (Rutter, 2012, s. 40). Det er identifisert en rekke beskyttende faktorer som anses som viktige for utvikling av resiliens. Blant annet rimelig høy intelligens, god evne til å kommunisere, løsningsorientert, evnen til å engasjere andre mennesker i meningsfulle relasjoner og evnen til emosjonell selvregulering (Varvin, 2018, s. 98). Selvtillit og oppnådd relasjonell trygghet er vellykkede sosiale erfaringer som fremmer resiliens (Rutter, 2012, s. 36). Hauser (1999, s. 7) legger til at andre beskyttende individuelle faktorer kan være utdanning, tro på egne evner, håp og religiøs tro.

Tre forhold som karakteriserer utvikling av resiliens; *evnen og tro på at man kan påvirke sine omgivelser og sin situasjon, evnen til å reflektere og lære av sine erfaringer og evnen til å danne omsorgsfulle relasjoner* (Varvin, 2008, s. 189).

Videre ser vi hvordan økologisk resiliens viser hvordan utvikling av resiliens avhenger av miljøet mennesket befinner seg i, og påviser at resiliens er avhengig av kvaliteten på de psykologiske, fysiske og sosiale omgivelsene (Varvin, 2018, s.109). Sosial støtte er en viktig beskyttelsesfaktor, da resiliens utvikles sammen med andre (Borge, 2018, s. 162).

2.2 Resiliens hos flyktninger.

Flyktningers erfaringer viser oss det ytterste av hva et menneske kan tåle. Flyktingene kommer ofte fra krig eller områder med langvarige konflikter. De kan for eksempel ha opplevd skremmende hendelser som vold, tortur og forfølgelse, eller brutte relasjoner, med tap og sorg. Alt dette i tillegg til den farefulle flukten. Mange flyktninger har levd i lang tid under forhold som har satt deres yteevne, tilpasningsevne og motstand på prøve, og videre ført til psykiske belastninger langt utenom det vanlige. Erfaringene flyktingene sitter igjen med er også et bevis på deres resiliens, hvor de har klart seg tross store belastninger (Varvin, 2015, s. 210).

De ekstreme påkjenningene som flyktninger kan ha opplevd over lang tid og av voldsom karakter, påvirker de basale trygghetsskapende systemer og dermed grunnfølelsen av trygghet. Dette rammer kjernebevisstheten og kan føre til tilintetgjørelsesangst, en psykisk lidelse som erfares hyppig hos traumatiserte flyktninger (Varvin, 2015, s. 211-212).

Utviklingen av resiliens avhenger av den sammenhengen man befinner seg i og hvilke muligheter som finnes. Flyktingenes omgivelser og relasjonelle forhold påvirker deres utvikling av resiliens, samt deres muligheter for å være delaktig og ta avgjørelser over deres situasjon. De relasjonelle forholdene har vist å være avgjørende for flyktningers utvikling av resiliens på sikt. Forskning har påvist sammenheng mellom flyktingenes mottagelse og bekreftelse, som ble avgjørende for deres resiliensutvikling (Varvin, 2015, s. 212).

Resiliensbegrepet blir også referert til som beskyttelsesfaktorer eller psykisk motstandsdyktighet. Mange flyktninger som har opplevd traumatiske hendelser klarer seg godt. Faktorer som kan fungere som beskyttende for flyktninger kan for eksempel være religiøs tro, politisk ideologi, jobb og utdanning, samt nærhet til familie og sosial støtte (UDI, 2003, s. 15).

Chung, Hong og Newbolds studie (2013, s. 65-73) avdekker at flyktningers utvikling av resiliens avhenger av både individuelle egenskaper og kollektive faktorer. Studien hevder tidligere forskning om resiliens har undersøkt individuelle resiliensfaktorer, og ikke tatt tilstrekkelig med de de viktige kollektive faktorene som påvirker resiliens. Kollektive faktorer som påvirker flyktningers utvikling av resiliens er blant annet relasjoner, frivillige organisasjoner og politikk. Kollektive faktorer innebærer strukturer og inkludering, hvor blant

annet kulturelle og religiøse behov er tilrettelagt, flyktningene opplever respekt og empati fra medmennesker, og en opplevelse av et fellesskap som deler samme verdier.

Flyktninger er en resilient gruppe (Chung, Hong & Newbold, 2013, s. 72). Å være en overlever, slik en flyktning er, viser at vedkommende har stor motstandsdyktighet. Hvordan flyktningkvinner tilpasser seg sine omgivelser er avgjørende for deres utvikling av resiliens. Studien som presenteres av Abraham, Lien og Hanssen (2018, s. 363) viser at faktorer hvor flyktningkvinnene mestret å sette ting i perspektiv, tenkte positivt og lærte av sine erfaringer, ga positiv utvikling av resiliens.

Det som ofte skjer er at smerten og de vonde minnene kommer frem når flyktningene ikke lengre behøver å holde beredskapen oppe. Dette kan starte en ny kamp med å forsone seg med det som har skjedd og tilpasse seg et nytt liv. Det er da viktig å være klar over at det er individuelle strategier for å mestre dette og ved behandling bør man tilstrebe å bygge på den enkeltes selvhelende krefter (Varvin, 2018, s. 12). Kreftene bør understøttes og stimuleres, ikke undertrykkes eller ødelegges (Varvin, 2008, s. 189).

3.0 METODE

Fremgangsmåten i studiets metodekapittel tar for seg design og tilnærming, forforståelse, datainnsamling og intervju, rekruttering og utvalgsstrategi, intervju i kulturell kontekst og intervju med tolk og transkribering. Videre viser metodekapittelet analytiske valg og møte med datamateriale, samt analysen trinnvis i henhold til Malterud. Til slutt i kapittelet redegjøres det for forskningsetiske hensyn og studiets vitenskapelige kvalitet.

3.1 Design og tilnærming.

Masteroppgaven har som hensikt å tilstrebe ny og dypere forståelse og innsikt i kvinners erfaringer av å være på flukt. Utover dette ser studien på hvilke belastninger og beskyttelsesfaktorer som blir betydningsfulle for kvinnene. Johannessen et al (2016, s. 78) hevder at kvalitative tilnærminger passer godt i min studie hvor jeg ønsker å beskrive og utforske subjektive erfaringer og forståelse.

Kvalitative metoder har sitt utspring fra den vitenskapelige retningen; humanvitenskap (Malterud, 2017, s. 31). I motsetning til naturvitenskap hvor man ønsker å *forklare*, vil denne studien tilstrebe å *forstå* (Malterud, 2013, s. 26-29). Som Johannessen et al (2015, s. 95) legger vekt på, søker studien også å forstå og beskrive hvordan kvinnene selv oppfatter sin livsverden, og hvilke erfaringer de opplever som betydningsfulle. Å finne sosiale mønstre innenfor et fenomen er i fokus. Studien kan gi ny innsikt om mangfold, nyanser og subjektive erfaringer (Malterud, 2017, s. 30).

Studien bygger på den vitenskapsfilosofiske retningen *fenomenologisk hermeneutikk*, som er kjernen i humanvitenskapen (Thisted, 2011, s. 57-58). Fenomenologien anser kvinnenes erfaringer som en vei til gyldig kunnskap (Malterud, 2013, s. 45) og illustrerer hvordan kvinnene opplever flukt. Hermeneutikken brukes videre for å forstå og skape mening i kvinnenes erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 33; Johannessen et al, 2016, s. 78). Ved å ha en innfallsvinkel som etterspør kvinnenes opplevelser og erfaringer, tilstreber denne studien å få en dypere forståelse av *kvinner på flukt* (Blåka, 2002, s. 22).

Det er gjort få studier av *kvinner på flukt*. En fenomenologisk hermeneutisk tilnærming anbefales når det studeres fenomener som i liten grad er studert tidligere (Polit & Beck, 2014, s. 270, 310). Studien har en abduktiv tilnærming, som ifølge Fangen (2010, s. 38) tilsier en kombinasjon av deduksjon og induksjon, hvor det i tillegg tilføres noe nytt. Tilnærmingen i studien formes både av min forforståelse og det teoretiske rammeverket, som videre påvirker studiets funn. Samtidig forsøkte jeg å ha en åpen og utforskende tilnærming. Videre hevder Fangen (2010, s. 232) at en abduktiv tilnærming er hensiktsmessig for denne studien fordi forforståelsen tilegner funnene en rekke antagelser, samtidig som tilnærmingen gjennom narrative åpner opp for nye dimensjoner.

Fenomenologisk hermeneutisk tilnærming er et naturlig utgangspunkt for studiens narrative struktur i innhentingen av data. Et narrativ er ikke vitenskapelig kunnskap i seg selv, men kan åpne opp for ny kunnskap og forståelse gjennom analyse og tolkning. I studien brukes narrative som en redegjørelse for hva kvinnene har erfart, hvor kvinnenes subjektive perspektiver uttrykkes narrativt (Kvale & Brinkman, 2015, s. 182-184; Thomassen, 2006, s. 60-63; Malterud, 2017, s. 141-143). Generelt kan det å fortelle hjelpe å strukturere ens erfaringer, spesielt i en åpen dialog med en god lytter, og narrative blir da en kilde til kunnskap og en del av forskningsprosessen (Varvin, 2019, personlig kommunikasjon, 21. februar 2019). Studien ønsker å presentere kvinnenes historier på en forståelig måte, hvor

narrativene som presenteres blir organisert, strukturert, avgrenset og tolket (Thomassen, 2006, s. 62).

3.2 Forforståelse.

Tolkninger i denne studien er preget av min forforståelse og kunnskap om *kvinner på flukt*. Vi møter aldri andre mennesker med blanke ark. Vår bakgrunn, både personlig og profesjonelt preger oss i prosessen med å innhente ny kunnskap (Johannessen et al, 2016, s. 34-34, 51). Malterud (2017, s. 41) hevder at det handler ikke om *hvorvidt* forskeren påvirker prosessen, men *hvordan*. Forforståelse har påvirket meg hele veien, både hvordan dataene ble samlet og tolket. Forforståelsen består av mine erfaringer, hypoteser, faglig perspektiv og av min og studiets teoretiske referanseramme (Malterud, 2017, s. 45). Jeg har tilstrebet å være bevisst på egen forforståelse, hvor dette er særlig påkrevd i kvalitativ forskning hvor forskeren selv gjennomfører både datainnsamlingen, analysen og presenterer resultatene (Johannessen et al, 2016, s. 51).

Som forsker kan man påvirkes både ovenfra og nedenfra på en måte som reduseres det kritiske perspektivet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). Studien har vært uavhengig i forhold til resultater eller gjennomføring. Tross dette har jeg blitt påvirket ovenfra med forpliktelser og et ønske om å bidra til det overordnede forskningsprosjektet, samt at Fet kommune har finansiert deler av studien. Jeg har mottatt økonomisk kompensasjon til tolk på tre av mine intervjuer, dette fordi intervjuene måtte utføres et annet sted og det var et ønske fra forskningsprosjektet. Den økonomiske kompensasjonen satt jeg stor pris på.

Når det gjelder påvirkning nedenfra i form av at forskeren kan påvirkes av interpersonlige samspill med deltagerne, tilstrebet jeg å ha en profesjonell, men ydmyk og forstående tilnærming til kvinnene. Min moralske adferd i forhold til min integritet, empati, sensitivitet og engasjement var avgjørende for studiets kvalitet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 108). I denne hensikt har jeg forsøkt gjennomsiktighet, hvor kvinnenes fortellinger danner grunnlaget for funnene og oppsummeringen av studien.

I følge Kvaale og Brinkman (2015, s. 84) har det tradisjonelt vært en forståelse av at tolkningen forstyrres av forforståelsen. Dette erfarte jeg tidlig da jeg, helt forutinntatt, trodde jeg skulle intervjuer kvinner som ville fremstå som sårbare og svake. Selvfølgelig var kvinnene preget av sine historier, men jeg erfarte raskt at dette var kvinner som overskygget

sine belastede historier med en enorm styrke og mot. Jeg forsto da at min forforståelse var ukorrekt, og dette bidro til et nytt og viktig inntrykk av kvinnene. I motsetning til at forforståelse er forstyrrende, kan forforståelsen også ses som en nødvendighet, fordi den reflekterer et felles kunnskapsrepertoar. Dette er en forutsetning for å kunne nærme seg andre menneskers forforståelser og opplevelser (Haavind, 2000, s. 181).

Min bakgrunn som sykepleier og miljøterapeut i blant annet bolig for mindreårige asylsøkere og barnevernet har gitt meg en flerkulturell arbeidserfaring. I tillegg har jeg en utdanning i Afrika- studier fra NTNU, og jeg har tidligere tatt enkeltemner om minoritetshelse. Under hele prosessen har jeg forsøkt å være bevisst egen forforståelse, ha et åpent sinn og se problemstillingen og dataene fra ulike sider. Jeg var oppriktig interessert og nysgjerrig på kvinnene og deres historier.

3.3 Rekruttering og utvalgsstrategi.

Målet i studien var ikke at utvalget var størst mulig, men snarere et variert utvalget som bidro med mangfold og relevant informasjon (Malterud, Siersma, & Guassora, 2016, s. 1759; Malterud, 2017, s. 59). I henhold til dette ble det i studien gjort et strategisk utvalg ved at kvinnene ble rekruttert ut fra egenskaper som var strategiske for å oppnå variert og utdypende informasjon (Johannessen et al. 2016, s. 117).

Utvalgskriteriene har vært at kvinnene tidligere må ha vært på flukt, var over 18 år og har mental helse til å la seg intervju. Rekrutteringsprosessen resulterte i 9 kvinner i ulik alder. Utvalget representerer ulike fluktruter, flukttid og hvem de eventuelt flyktet sammen med. Tiden kvinnene hadde vært i Norge varierte fra noen uker til 12 år. Utvalget består også av kvinner som har flyktet med ulik transport. Både flukt med fly, båt, bil og offentlige transport. Kvinnene presenteres med fiktive navn, cirka alder, samt hvilket landområde de kommer fra. Dette for å anonymisere kvinnene. Noen av kvinnene har flyktet i flere perioder, mens andre har hatt deler av sin flukt på mottak i andre land eller hatt opphold i flyktningeleir. Flukttiden er beregnet fra da kvinnene forlot sine hjemland og til de ankom Norge.

Tabell 1: Demografisk oversikt over kvinnene som ble intervjuet og videre tatt med i analysen.

KVINNENE

NAVN	ALDER	LANDOMRÅDE	UTDANNING	FLUKTTID	FLYKTET MED
Fatima	20-åra	Midtøsten	12 år	1døgn	Alene
Rose	20-åra	Øst Afrika	15 år	6 md	Barn
Jasmin	20-åra	Midtøsten	Universitet	Flere md	Ekte mann
Esmā	20-åra	Midtøsten	Universitet	Flere md	Ekte mann
Miriam	40-åra	Midtøsten	Videregående	4, 5 md	Barn
Noor	20-åra	Midtøsten	Universitet	3 md	Bror
Marwa	30-åra	Midtøsten	12 år	Flere uker	Alene
Bizu	30-åra	Afrikas horn	11 år	13 md	Barn
Amira	30-åra	Afrikas horn	Videregående	Flere år	Alene

For å finne egnede informanter til studien tok jeg utgangspunkt i hvor jeg kunne få tak i kvinner som hadde vært på flukt, og tok kontakt med flere asylmottak. Jeg erfarte, som Malterud (2017, s. 59) påpeker, at det var vanskelig å rekruttere. Flere kvinner jeg spurte, sa at de ikke orket å snakke om flukten og derfor ikke ønsket å delta. Ved asylmottakene forsøkte jeg å komme i kontakt med kvinnene, hvor jeg blant annet deltok i måltider og var sosial i fellesarealer. Kvinnene jeg kom i kontakt med fikk muntlig og skriftlig informasjon om studien på sitt språk. Det tok mange besøk og mye tid å bygge opp tillitt for å få deltagere. De fleste takket nei. Flere av kvinnene kom med i studien som følge av «snowball-metoden», hvilket er en betegnelse på hvordan forskeren kan få deltagere via anbefalinger fra andre deltagere (Polit & Beck, 2014, s. 284).

3.4 Datainnsamling og intervju.

Intervjuene foregikk ansikt til ansikt, og ble tatt opp på lydbånd. Intervjuene fant sted på mottakene, bortsett fra ett intervju som ble utført et annet sted etter kvinnens ønske. Det ble tatt hensyn til at temaet i studien kunne være belastende for kvinnene, og som Malterud (2017, s. 69-70) sier var forutsetningen for å innhente rike og relevante empiriske data at kvinnene kjente seg trygge og ivaretatte i intervjusettingen. Jeg tilstrebet å tilrettelegge for en rolig og trygg atmosfære. I tillegg presiserte jeg at det kun var kvinnenes historier jeg var ute etter, og at det således verken var riktige eller feil svar.

Det kvalitative forskningsintervjuet tilstreber å få innsikt i kvinnenes erfaringer, gjennom samtale med kvinnene (Malterud, 2013, s. 129). Historiene kvinnene delte oppstod spontant,

men også ved å bli fremkalt av direkte spørsmål fra intervjuguiden (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 251). Bradley (referert i Malterud, 2017, s. 34) hevder vi vil få den rikeste kunnskapen dersom intervjuer mestrer å få deltagerne til å dele sine erfaringer i form av konkrete hendelser. Dette kalles «critical incident technique» Målet med intervjuene var at kvinnene skulle gi så detaljerte historier som mulig, hvor historiene ga utfyllende beskrivelser av fenomenet å *være på flukt*. Flere av spørsmålene ble stilt slik; «kan du fortelle ...», «vil du utdype...» eller «kan du gi et eksempel på det du forteller nå».

Intervjuene støttet seg til en semistrukturert intervjuguide (vedlegg 1), som var utarbeidet med utgangspunkt i studiens og forskningsprosjektets hensikt. I følge Malterud (2017, s.133-135) passer semistrukturert intervju når vi vil gi kvinnene tid og rom for å hente fram sine erfaringer og overveielser, noe som krever trygghet og ettertanke for å deles. Jeg erfarte at flere av kvinnene syntes det var vanskelig å fortelle lenge og detaljert. Det ble derfor sentralt med pauser underveis, og en del oppfølgingsspørsmål ble brukt for å få tak i essensen i historiene og for å forsikre meg om at jeg hadde forstått kvinnen korrekt. Noen av kvinnene fortalte utdypende og sammenhengende, mens andre svarte på noe annet enn det de ble spurt om, orket ikke fortelle eller sa de ikke husket.

Temaene og spørsmålene var definert på forhånd, men jeg var opptatt av å være fleksibel og insisterte ikke på at kvinnene skulle svare på akkurat det de ble spurt om. Kvinnene fikk i stor grad fortelle fritt, de fleste fortalte ikke sin historie kronologisk, men hoppet frem og tilbake. Intervjutiden varierte, fra 21 minutter til 1 time og 40 minutter.

Intervjuene hadde en åpen tilnærming, både i rekkefølgen og formuleringen av spørsmålene. Dette fordi det var gunstig å forfølge de svarene kvinnene ga og historiene de fortalte (Kvaale & Brinkmann, 2015, s. 156-157). Malterud (2017, s.133-134) hevder at dersom hensikten er å få ny kunnskap eller gjennomføre en samtale som skal bidra til å åpne opp for nye hensiktsmessige spørsmål, er det viktig å ikke gjøre intervjuguiden for detaljert eller følge den slavisk. Den semistrukturerte intervjuformen medførte at samtlige kvinner fikk de samme spørsmålene fra intervjuguiden, mens oppfølgingsspørsmålene ble ulike. Rekkefølgen på spørsmålene ble også ulike etter hvordan samtalen utviklet seg.

Analysearbeidet, som vil bli gjort rede for seinere, startet allerede under intervjuet. Jeg tolket, reflekterte og begynte tidlig å se sammenhenger i historiene. Etter hvert begynte jeg å legge

merke til likheter og ulikheter i kvinnenens svar, og hvordan de fortalte sine historier. Dette var med på å forme en del av både oppfølgingsspørsmålene og kontrollspørsmålene.

3.5 Intervju i kulturell kontekst og intervju med tolk.

Jeg erfarte, som Kvale og Brinkmann (2015, s.173-174) hevder, at kulturelle forskjeller har betydning for kommunikasjon og kan by på ulike utfordringer. Jeg forsøkte å ta meg tid til å bli fortrolig med den nye kulturen, og under intervjuene var jeg bevisst på at kulturelle ulikheter kunne dukke opp hvor blant annet spørsmålene etterspurte sårbare erfaringer. Oppmerksomheten var rettet mot å få kvinnen til å føle seg hørt, respektert og trodd.

Under planlegging av intervjuene ble det vurdert fordeler og ulemper ved å bruke tolk. Tross intervjuet omfattet sårbare temaer var det nødvendig dersom studien skulle få et representativt utvalg. Jeg forsøkte å bruke kvinnelige tolker, men det lot seg kun gjøre i ett intervju. Flere av kvinnene i studien hadde selv blitt utsatt for overgrep eller opplevd at andre kvinner var blitt utsatt, derfor ville en kvinnelig tolk vært foretrukket. Et par av tolkene snakket også dårlig norsk, hvorpå det var behov for oppklaringer mellom tolk og intervjuer.

Erfaringene jeg sitter igjen med samsvarer med det Andrews, Solstad og Anvik (2014, s. 32-33) hevder. De påpeker at intervju via tolk ikke er uproblematisk. På samme måte som kvinnenens tillit til meg var avgjørende, var også kvinnenens tillit til tolken avgjørende i forhold til kvaliteten på intervjuet. Kommunikasjon via en tredjepart vil alltid kunne medføre en fare for forvrengninger, og kvinnenens tillit til tolken var også avgjørende for hva kvinnen ønsket å dele.

Fire intervjuer ble gjennomført med samme arabiske tolk. Tolken kom jeg i kontakt med via en medstudent i forskningsprosjektet og forskningslederne godkjente tolken før vi startet intervjuene. Tolken satt seg godt inn i studiets hensikt og var oppriktig engasjert i kvinnenens historie. Utover dette var det varierende erfaringer med tolkene. Det ble benyttet formelle tolketjenester som henviste statsautoriserte tolker, de fikk på forhånd tilsendt informasjon om studiens hensikt. Tross dette opplevde jeg at flere tolker var lite forberedt.

Oversettelsene forgikk ulikt. Noen tolker oversatte korte setninger, mens andre tolker oversatte motsatt, og oppsummerte kvinnenens historier. Ved noen anledninger snakket kvinnene lenge, og så kom det et kort svar fra tolken. Jeg etterspurte da hva kvinnen hadde sagt og noen ganger virket det på meg som om tolken hadde utilstrekkelige språkkunnskaper.

Jeg måtte også ved flere intervjuer påpeke at jeg ønsket at tolken framsto som en nøytral part, og snakket i jeg-form, og ikke i hun-form.

Under intervjuene var jeg bevisst på at kulturelle og språklige utfordringer kunne ha betydning for hvilke svar kvinnene ga. For å kompensere for tolkenes eventuelle mangler tilstrebet jeg å unngå misforståelser og feiltolkninger. Derfor ble det viktig å stille utfyllende oppfølgingsspørsmål som kunne fange opp eventuelle misforståelser, samt bruke kontrollspørsmål for å forsikre meg om at jeg og tolken hadde oppfattet kvinnen korrekt.

3.6 Transkribering.

Det ble gjort lydopptak av alle intervjuene. Jeg lyttet igjennom intervjuene en gang før jeg startet transkriberingen, dette for å «komme tilbake» til stemningen av intervjuet. Jeg utførte selv transkriberinger for å få full innsikt i datamaterialet. Etter transkriberingen satt jeg igjen med 149 sider. Det var viktig at transkripsjonene var mest mulig tro mot de opprinnelige dataene, og alt ble derfor skrevet ned ordrett. Stillhet, gråt og avbrytelser ble også transkribert. Jeg erfarte at det var tidkrevende å transkribere, både fordi datamaterialet var omfattende og at jeg i tillegg ofte måtte kontrollere det tolken sa. De fleste av intervjuene ble transkribert kort tid etter intervjuet fant sted, mens andre ble transkribert en tid etter. Under alle intervjuene tok jeg feltnotater og skrev ned demografiske data. Dette for å få en oversikt over kvinnene og for å huske stemningen fra intervjuet.

3.7 Analytiske valg og møte med datamateriale.

Kvalitative data taler ikke for seg selv, men må analyseres og tolkes. Analysering handler om å dele opp helheten i mindre biter for å avdekke mening og/eller mønstre, og tolkning tilstreber å sette fenomener i en større sammenheng (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 219; Johannessen et al, 2016, s. 161-162).

Jeg valgte å bruke systematisk tekstkondensering (STC) som beskrevet av Kirsti Malterud, da denne metoden er utviklet med tanke på å gi nybegynnere en systematisk og oversiktlig analyseprosess (Malterud, 2017, s. 97-116). STC er inspirert av Giorgis fenomenologiske analyse som søker å presentere viktige eksempler fra menneskets livsverden, hvor menneskelige erfaringer anerkjennes som gyldig kunnskap (Malterud, 2017, s. 115-116). Studien tar utgangspunkt i kvinnes historier sett fra deres livsverden. Analyseprosessen har vært preget av både åpenbaringer hvor temaer har fremstått som klare, men også tvil om temaene faktisk var så klare som jeg først antok. På denne måten har prosessen fremstått mer

som en spiral hvor nye forståelser har fått meg til å tenke nytt og analyseprosessen ikke har vært lineær. Analysen, trinn for trinn presenteres herunder metodekapittelet. Dette for en detaljert fremstilling av studiets funn. Funnene vil deretter bli presentert og tydeliggjort med sitater i kapittel 4.

3.8 Analyse i henhold til Malterud.

I dette underkapittelet vil jeg vise hvordan jeg har brukt Malterud (2017) sine fire analysetrinn. Det første trinnet omhandler helhetsinntrykk og sammenfatning av materialet, hvorpå trinn to tar for seg koder og kodegrupper. Tredje analysetrinn kaller Malterud (2017) kondensering og siste trinn i analysen der beskrivelser, begreper og resultater legges fram.

Trinn 1- Helhetsinntrykk- fra villnis til foreløpige temaer

Etter fem intervjuer leste jeg nøye gjennom materialet, som da bestod av 70 dataskrevne sider, og fikk da et helhetsbilde. Jeg hadde, som Malterud (2017, s. 99) anbefaler fokus på studiens problemstilling og fokuserte på kvinnenens stemme, deres erfaringer og historier. Jeg forsøkte å sette min egen forforståelse og teoretiske ramme til side, samt i dette trinnet ikke henge meg opp i detaljer. Jeg ønsket å ha en åpen tilnærming og undre meg over hva kvinnene *faktisk* fortalte. Tross jeg inntok et fugleperspektiv og bevisst ikke systematiserte materialet, tok jeg stikkord i margen.

Malterud (2017, s. 99) anbefaler at man på dette trinnet forholder seg til 4-8 temaer som intuitivt vekker oppmerksomhet. Etter å ha lest de fem første intervjuene, leste jeg de resterende fire. Samme perspektiv ble da inntatt. I denne studien fremkom det åtte foreløpige temaer.

Tabell 2: Foreløpige temaer.

Grunnleggende behov
Den fysiske flukten
Årsaker til flukt
Støtte
Nærhet mellom liv og død
Kvinne og identitet
Utfordringer
Motivasjon og drivkraft

De foreløpige temaene om kvinnes erfaringer er enda ikke ferdig utviklet, men representerer nå et førsteinntrykk av sorteringen.

Trinn 2- Meningsbærende enheter. Fra foreløpige temaer til koder og sortering.

I dette analysetrinnet fant jeg meningsbærende enheter. En meningsbærende enhet i STC er tekst som er relevant for problemstillingen (Malterud, 2017, s. 101). De meningsbærende enhetene ble deretter systematisert og etter hvert som jeg markerte de i teksten, ble de meningsbærende enhetene plassert i koder.

For å finne de meningsbærende enhetene ble det, som Malterud (2017, s. 101) anbefaler, gjort en systematisk gjennomgang av all tekst, linje for linje. Jeg brukte bevisste fargeblyanter på utskrevne ark, dette fordi jeg først begynte i NVivo, men syntes det var mer oversiktlig å gå over til å finne meningsbærende enheter på utskrevne ark og fargekoding. Relevant tekst ble skilt fra irrelevant tekst, og studiens problemstilling var hele tiden i fokus.

De foreløpige temaene fra trinn 1 i analyseprosessen dannet noe av bakgrunnen for systematiseringen av kodene. Hver kode ble nøye gjennomgått og vurdert i forhold til hvordan de påvirket problemstillingen. Etter hvert som jeg fant nye meningsbærende enheter, dukket nye koder opp. Jeg gikk da tilbake i tekst som allerede var gjennomgått og lette etter tekst som sa noe om den nye koden. De meningsbærende enhetene ble kategorisert og ført inn i egne dokumenter der overskriften fungerte som koder. Hensikten med å gjøre det slik var å få en god oversikt over kodene, samle kodene og forenkle kondenseringen i trinn 3.

Jeg oppdaget at flere av de meningsbærende enhetene passet inn under flere koder. I følge Malterud (2017, s. 104) kan dette være tegn på at kodene ikke er presise nok. Jeg valgte allikevel å la flere være kodet flere steder fordi de for eksempel inneholdt utsagn om både frykt, frihetsberøvelse og identitet. Malterud (2017, s. 100) påpeker at det kan være nyttig å få en annen forskers perspektiv i dette analysetrinnet, og veileder ga blant annet innspill på hvordan kodene og kodegruppene kunne ses i sammenheng.

Etter at trinn 2 i analysen var gjennomført sto det igjen 21 koder. Kodene regnes ikke som ferdige, men som et virkemiddel og som et organiseringsprinsipp (Malterud, 2017, s. 105). De kodede meningsbærende enhetene ble sortert i kodegrupper (se tabell 3). Kodegruppene ble dannet underveis som jeg kodet og justert etter hvilke nye koder som kom frem.

Tabell 3: Eksempel, fra kodede meningsbærende enheter til kodegruppe.

KODEGRUPPE	KODER	MENINGSBÆRENDE ENHETER
Den farefulle flukten	Frykt for eget liv og helse	«Det var veldig farlig der, fordi det var bombeutveksling mellom kurdere og myndigheten»
	Fratatt kontroll og flukten oppleves som uforutsigbar	«Smugleren sa at han skulle komme tilbake straks, men så gikk det flere timer. Vi visste ingenting»
	Smuglere som oppleves som en trussel	«En smugler prøvde seg på meg fysisk. Han var voldelig, men jeg var bestemt og avviste han»
	Frihetsberøvelse	«Jeg ble stengt i et hus og jeg kunne ikke gå ut. Det var ikke mat, ingen mat, jeg spiste ikke. Jeg ble stengt i inne og de betalte ikke»

Trinn 3- Kondensering- fra kode til abstrahert meningsinnhold.

I henhold til Malterud (2017, s. 105-108) ble nå materialet uten meningsbærende enheter lagt vekk, og hver kodegruppe sortert i subgrupper (se tabell 4). Jeg satt igjen med 69 sider materiale. Trinn 3 omhandler kondensering, hvor jeg systematisk abstraherte kunnskapen som kom fram i analysens trinn 2.

Hver subgruppe er en analyseenhet (Malterud, 2017, s. 106). Malterud (2017, s. 106-107) påpeker at det skal utarbeides et kondensat av hver analyseenhet dersom forfatteren hevder å ha fulgt STC. Tross dette er et viktig element i analysen valgte jeg, i samråd med min veileder å forkorte dette trinnet på grunn av det omfattende datamateriale og tidsperspektivet på oppgaven. Jeg valgte en versjon av kondensering hvor alle meningsbærende enheter i den aktuelle subgruppen ble satt sammen til et eget notat. Dette ble gjort med alle 18 analyseenhetene. Erfaringen jeg hadde med kondensatene var at noen av de meningsbærende enhetene ble tatt vekk, ført over til andre analyseenheter og/eller slått sammen da flere av kvinnene sa omtrent det samme.

Malterud (2017, s. 107) legger til at kondensatet skal gjenfortelle og sammenfatte innholdet i subgruppen, samt kvinnenens stemme skal høres og begrepene fra de meningsbærende enhetene skal vær tydelige. Disse kravene mener jeg studiens kondensater tilfredsstillter. For å komme fram til de ulike kodegruppene ble de meningsbærende enhetene nøye gått igjennom med veileder. Veileder og jeg kom da fram til disse fire kodegruppene; *den farefulle flukten*,

subjektiv dimensjon av flukten, fluktens påvirkning på kvinnen og relasjoner. Subkodene som tilhører den enkelte kodegruppen har meningsbærende enheter som er innholdsmessig knyttet direkte til kodene.

Tabell 4: Inndeling av kodegruppene i subgrupper.

Kode-gruppe	Den farefulle flukten	Subjektiv dimensjon av flukten	Fluktens påvirkning på kvinnen	Relasjoner
Sub-kode	Frykt for eget liv og helse Fratatt kontroll og opplevelse av uforutsigbarhet Frihetsberøvelse Smuglere som oppleves som en trussel	Egne følelser og tanker Indre kvaliteter og egenskaper Motivasjon og drivkraft	Identitet og opplevelse av selvet Opplevelsen av å se og høre om andre menneskers lidelser Tap av grunnleggende behov og nedverdiggelse	Praktisk hjelp under flukten Seperasjon fra familie og kjære Flukt med barn, ektemann, søsken eller alene Samhold mellom flyktninger Smuglere som et direkte hjelpemiddel

Trinn 4- Syntese- fra kondensering til beskrivelser, begreper og resultater.

I STC siste trinn sammenfattet jeg delene. Delene ble nå sett i sammenheng med helheten for å vurdere hvorvidt resultatene fra analyseprosessen samsvarte med den sammenhengen de opprinnelig var hentet ut fra (Malterud, 2017, s. 108). Alle kondensatene ble gjennomlest på nytt og noen subgrupper ble flyttet til andre kodegrupper. Ved å gå igjennom kondensatene sikret jeg at analyseenhetene stemte overens med det kvinnene hadde fortalt og at jeg ikke hadde tillagt kvinnene meninger underveis. Dette kalles å rekontekstualisere (Malterud, 2017, s. 85). Beskrivelsene og begrepene som er funnet i denne studien er sammenfattet gjennom essensen i sitatene fra kondensatene. Det ble utviklet fire beskrivelser og ti subgrupper.

Tabell 5: Beskrivelser

BESKRIVELSER			
Den farefulle flukten	Indre motivasjon og styrke	Relasjoner	Mestringsstrategier
Subgrupper:			
Frykt Fratatt kontroll Uforutsigbarhet	Drivkraft Tro Selvbeskrivelser	Fluktrelasjoner Gode relasjonelle opplevelser	Handlingsmønstre Identitetstilpasning

Den analytiske teksten vil bli gjenfortalt i kapittelet som presenterer studiets funn.

3.9 Forskningsetiske hensyn.

Forskingsetikk og etiske overveielser har vært sentralt i alle ledd i forskningsprosessen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 95). Malterud (2017, s. 217) påpeker at det alltid bør tas hensyn til om det tidligere er forsket mye på studiets tema, og det dermed stilles spørsmål om studien kan bidra til ny eller økt kunnskap på feltet. Det anses som uetisk å gjennomføre datainnsamling hvor man bruker deltagerens tid og utleveringer dersom det ikke er behov for det. I studiens tilfelle syntes det imidlertid å være gjort lite forskning, slik at kvinnenes erfaringer og historier antas å kunne bidra til ny eller økt kunnskap.

Studiens tema er sensitivt og berører kvinner i en sårbar livssituasjon. Studien ble derfor søkt inn til Regional etisk komite (REK) (vedlegg 3) og godkjent før datainnsamlingen startet.

Velgjørhetsprinsippet tar for seg at studien tilstreber lavest mulig risiko for å påføre kvinnene skade (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 107). Flyktninger betraktes som en sårbar gruppe i forskningssammenheng (Council for International Organizations of Medical Sciences, 2016, s. 58), og studien har forsøkt en skånsom tilnærming. På denne måten ivaretas de forskningsetiske prinsippene om å utvise aktsomhet når det innhentes data fra sårbare grupper. Begrepet sårbarhet refererer i denne sammenheng til kvinner som kan ha vansker med å gi informert samtykke til deltakelse i forskning (Øye, Bjelland & Skorpen, 2007, s. 2300-2304).

Deltagelse i studien var basert på skriftlig informasjon og informert samtykke, som er en forutsetning for et forsvarlig forskningsetisk forløp (World Medical Association, 2018). Kvinnene ble informert om studiets hensikt, samt hvilke fordeler og ulemper deltakelse kunne innebære. Da flere av kvinnene ikke visste status på søknad om opphold i Norge, ble det viktig å tydeliggjøre at deltakelse ikke hadde påvirkning på oppholdstillatelse og at det ikke

utgjorde noen trussel eller fare ved å delta. Kvinnene ble tydelig informert om at deltagelsen var frivillig og at de kunne trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt i forløpet, uten at det ville gi noen konsekvenser for dem. Eventuelle data ville da bli slettet (Kvale & Brinkman, 2015, s. 104; NSD, 2018; IMDi, 2010). Studiets hensikt ble presentert både muntlig og skriftlig i informasjonsskrivet samtykke erklæring (vedlegg 2). Erklæringen inneholdt også informasjon om hva som ville skje med kvinnenes personopplysninger. Det ble presisert at alle opplysningene ville bli anonymisert og slettet 5 år etter at forskningsprosjektet er avsluttet.

For å ivareta anonymiseringen av kvinnene slik at de ikke gjenkjennes i publikasjoner, har kvinnene fått fiktive navn, alder presentert i tiår og nasjonalitet gjort om til landområdet. Alle personopplysningene har blitt behandlet konfidensielt. En avkrysningsliste ble laget for å holde orden på personopplysningene, lagret på passordbeskyttet datamaskin. Erklæringen med deltagerens underskrift ble først oppbevart i låsbart skap, deretter gitt direkte til forskningsleder ved OsloMet. Lydopptak fra intervjuene ble overført fra lydopptaker til filer på passordbeskyttet datamaskin direkte etter intervjuet. Deretter ble filene umiddelbart slettet fra lydopptaker.

Som Malterud (2017, s. 211) påpeker, er samtalen sentral i kvalitative studier. Intervjuene forutsatte gjensidig tillit, med vekt på at kvinnene opplevde å bli respektert. Det ble tatt hensyn til at intervjuet kunne sette i gang både negative og positive reaksjoner, og kvinnene ble muntlig og skriftlig informert om psykologisk støtte etter intervjuet. Ingen av kvinnene benyttet seg av dette tilbudet. Flere av kvinnene ønsket ikke å svare på enkelte spørsmål, hvor kvinnene blant annet oppga at spørsmålet var for tungt å snakke om eller at de ikke husket. Andre spørsmål ble følelsesmessige utfordrende slik at kvinnene begynte å gråte. Kvinnene fikk selv avgjøre om de da ønsket pause eller om de ville avslutte intervjuet. Alle kvinnene ønsket å fullføre. Jeg opplevde at det var viktig å bruke god tid når historiene ble vanskelige å snakke om. Kvinnene reagerte ulikt. Noen ville hoppe til neste spørsmål, mens andre ønsket å utdype historien mer. Jeg forsøkte som Kvale og Brinkman (2015, s. 108-109) hevder, å fylle en rolle som både medmenneske og forsker. Når kvinnene viste tegn til ikke å ønske å dele, oppstod stillhet eller kvinnene gråt. Det ble da viktigere for meg å vise empati og omsorg, enn å innhente konkrete data.

Positive reaksjoner av å bli intervjuet om sensitive temaer kan også fremkomme. Deltagere kan oppleve intervjuet berikende, lindrende og nyttig ved å få bidra til kunnskapsutvikling

(Arman & Rehnsfeldt, 2006, s.239-240; Malterud, 2017, s.135). De fleste kvinnene takket etter intervjuet, både for at jeg hadde tatt meg tid til å høre på deres historier, for at de opplevde seg trodd og for at de opplevde intervjuet som en måte å kunne påvirke andre kvinner på flukt.

Et av spørsmålene etterlyste også gode fluktopplevelser, men jeg opplevde at flere av kvinnene reagerte negativt på dette. Det virket på meg som om flere av kvinnene undret seg over hvordan jeg kunne anta at de hadde opplevd noe positivt under flukten. Flere av kvinnene svarte kort at de hadde absolutt ingen gode opplevelser eller positive minner fra flukten. Etterhvert omformulerte jeg dette spørsmålet eller utdypet betydningen av spørsmålet.

Etter hvert som intervjuene ble gjennomført opplevde jeg det også som viktig å avrunde skånsomt og ikke snakke om de tyngste historiene til slutt. Når lydopptageren var skrudd av, ble kvinnene spurt om hvordan de opplevde intervjuet og igjen minnet på at de hadde mulighet til å trekke seg fra studien, eventuelt be om psykologisk hjelp ved behov. Dette viste seg imidlertid ikke å bli aktuelt.

3.10 Vurdering av studiens vitenskapelige kvalitet.

Innen kvalitativ forskning brukes ulike begreper for å se på forskningens vitenskapelige kvalitet (Johannessen et al, 2016, s. 231; Malterud, 2017, s. 221; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 272). Malterud (2017, s. 15-17) påpeker at det er *hvordan* kunnskapen innhentes og håndteres som avgjør den vitenskapelige kvaliteten. Begrepene reliabilitet, validitet og generaliserbarhet brukes ofte innenfor samfunnsvitenskapen for å diskutere forskningens troverdighet, styrke og overførbarhet (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 272). I denne refleksjonen vil begrepene reliabilitet, validitet, refleksivitet og relevans bli redegjort for.

3.10.1 Reliabilitet.

I kvalitative studier handler reliabilitet om pålitelighet og evnen til å presentere studien på en tillitsvekkende måte (Johannessen et al, 2016, s. 231; Thagaard, 2013, s. 193-194). For å sikre reliabilitet i studien har jeg synliggjort fremgangsmåten i forskingsprosessen detaljert og trinnvis.

Studien tilstreber å presentere forskningsprosessen på en transparent måte som viser hvordan jeg har produsert og bearbeidet data, slik at forløpet er tydelig og gjennomskuelig for andre (Halkier, 2010, s.106-109; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 276).

Jeg har søkt å være tro mot kvinnene gjennom korrekt gjengivelse av deres historier. Jeg etterspurte og stilte kontrollspørsmål til uklare svar under intervjuet, samt gjenfortalte ordrett hva kvinnene sa i transkriberingen. Jeg anerkjenner at relasjonen mellom meg som intervjuer og kvinnene som intervjues, er en asymmetrisk relasjon. Hvorpå dette innebærer makt til å kontrollere og definere kvinnenens historier. En svakhet ved studien kan være at det var nytt for meg å utføre forskningsintervju, imidlertid har jeg lang erfaring med støttesamtaler i klinisk setting og denne erfaringen kan være overførbart til en intervjusituasjon (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 194-197).

I resultatdelen blir kvinnenens sitater delt rikelig for at leseren kan vurdere tolkningene som er gjort. I tillegg for å styrke påliteligheten, beskrives både den kulturelle konteksten, samarbeidet med tolk og konteksten datainnsamlingen forgikk i.

Tjora (2017, s. 235-238) hevder at reliabilitet også handler om evnen til å formidle sitt eget engasjement og forforståelse. Ved at studien synliggjør dette, er det mindre sjans for at mitt engasjement og min forforståelse påvirker resultatene. I STC ble utdrag av teksten tatt ut av sin opprinnelige kontekst, og for å hindre at helhetsperspektivet på kvinnenens historier forsvant i denne prosessen, ble utdragene vurdert mot det samlede datamaterialet.

3.10.2 Validitet.

Validitet i kvalitativ forskning handler om studiets gyldighet og styrke. En rød tråd som viser sammenhengen mellom studiens problemstilling, teoretisk rammeverk, metodiske valg og resultater som bidrar til ny kunnskap (Malterud, 2017, s.18, 25; Kvale & Brinkmann, 2015, s.276).

Kvale og Brinkmann (2015, s. 277-279) hevder at validering pågår under hele forskningsprosessen, samt fungerer som en kvalitetskontroll på selve forskningsprosessen hvor forskeren bør tilstrebe å være kritisk til egne fortolkninger. Validitetsbegrepet tar for seg både intern og ekstern validitet (Johannessen et al, 2016, s. 232-234). Intern validitet handler om studiens troverdighet (Thagaard, 2013, s. 204-205). Å ha god kunnskap om studiets tema vil forme grunnlaget for et sterke datamateriale (Malterud, 2017, s. 43).

For å sikre intern validitet best mulig har en stor del av forarbeidet til analyseprosessen gått med til å søke og lese om tidligere forskning. Intern validitet styrkes også ved at jeg har fulgt en trinnvis STC analyse og intervjuet og transkriberte selv, slik Malterud (2017, s. 79-80) anbefaler. I tillegg har studien ivaretatt intern validitet ved å stille kontroll- og oppfølgings spørsmål under intervjuene. Dette påpeker Malterud (2017, s. 23) at er ekstra viktig dersom vi forsker på mennesker fra andre kulturer eller med annet språk enn vårt eget. Det ble for eksempel underveis i intervjuene stilt spørsmål som «kan du utdype hva du mener?» eller «hva mener du når du sier?». Dette bidrar til at datamaterialet i større grad representerer en felles forståelse mellom kvinnene og intervjuer. Intern validitet ble også forsøkt ivaretatt ved at jeg under analyseprosessen stadig gikk tilbake i lydfile og transkripsjonene for å sikre at kvinnenens historier ble håndtert korrekt. På denne måten ble jeg påminnet om hva kvinnene *faktisk* fortalte.

Veileder har vært en sentral samarbeidspartner under hele forskningsprosessen. Dette ved at veileder blant annet har lest gjennom utdrag fra transkripsjonene og kommet med innspill på temaformulering. Dette kan styrke den interne validiteten i studien (Johannessen et al, 2016, s. 232). I tillegg har studiens interne validitet blitt ivaretatt gjennom innspill og tilbakemeldinger underveis i prosessen, både fra medstudenter og gjennom deltagelse i masterseminarene.

I kvalitative studier handler ekstern validitet om overførbarhet og i hvilken grad studiens resultater kan ha gyldighet i andre kontekster (Johannessen et al, 2016, s. 233-234; Malterud, 2017, s. 23-24). Ved å benytte et strategisk utvalg har studien sikret et relevant utvalg, noe som har styrket den eksterne validiteten (Malterud, 2017, s. 24). Kvinnene ble rekruttert fra to ulike mottak, hvorpå det ikke er etniske, religiøse eller nasjonale inndelinger, og jeg vil anta at utvalget representerer en bredde blant kvinnelige flyktninger. Jeg var også bevisst på å velge kvinner i forskjellig alder, som kom fra flere land, med ulik bakgrunn og hvor kvinnene hadde flyktet i ulike kontekster. Utvalgsstrategien i studien har med dette forsøkt å ivareta ekstern validitet. Tross et variert og representativt utvalg, må det vises ydmykhet med tanke på overførbarhet. Studien har begrensinger som blant annet kun ni deltagere, tolk har stort sett vært brukt og kvinnene er definert som en sårbar gruppe. Jeg vil dog argumentere for at innsikten studien viser, peker på noen tendenser, hvor ny kunnskap og fortolkninger om temaet kan brukes til å forstå hva som kjennetegner erfaringer fra kvinner som har flyktet.

3.10.3 Refleksivitet.

Vitenskapelig kunnskap skal bestå av systematisk og kritisk refleksjon (Malterud, 2017, s. 17). Refleksivitet handler om hvordan forskeren påvirker forskningsprosessen og resultatene. Studien forsøker å ivareta dette ved blant annet å være tydelig på teoretisk rammeverk, vise trinnvis analyseprosessen, samt redegjøre for forforståelsen. Hvordan og hvem du er påvirker prosessen, og det erfarte jeg tidlig. I flere av intervjuene opplevde jeg at kvinnene utelot å fortelle detaljert om de mest grusomme hendelsene. Dette kan ha vært for at minnene var for vonde å snakke om, men det kan også ha vært for å skåne meg og/eller tolken. Kvinnene som hadde flyktet med barn var opptatt av om jeg også var mor, noe som kan ha bidratt til at de opplevde seg forstått. Refleksivitet handler om at forskeren erkjenner sin påvirkningskraft og er bevisst hvordan egen personlighet farger datamateriale og resultater, samt videre synliggjøre dette for leseren (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 273; Malterud, 2017, s. 19-21).

Jeg reflekterte tidlig over at jeg raskt konkluderte i lys av min egen forforståelse. Jeg var blant annet preget av mediedekning om at kvinnene jeg skulle intervjuer ville være svake og sårbare. I den forstand at jeg tenkte at kvinnene hadde vært utsatte for store påkjenninger og at dette var kvinner som trengte trygghet og stabilitet. Selvfølgelig preget dette kvinnene, men jeg ble tidlig oppmerksom på at kvinnene også var sterke, engasjerte, dedikerte og hadde fortsatt håp og tro på et bedre liv.

Forskningsprosessen har bidratt til ny forforståelse, og jeg har spurt meg selv underveis om hva jeg ser etter når jeg leser datamaterialet, samt hva som påvirker meg til at jeg ser det jeg ser. Malterud (2017, s. 18) hevder at det er først når man har stilt seg denne type spørsmål at man evner å se hvordan kunnskapsutviklingen har pågått og at det er først da man kan ta reflekterte valg i forhold til hvilke veier man vil følge for å oppnå kunnskap.

3.10.4 Relevans.

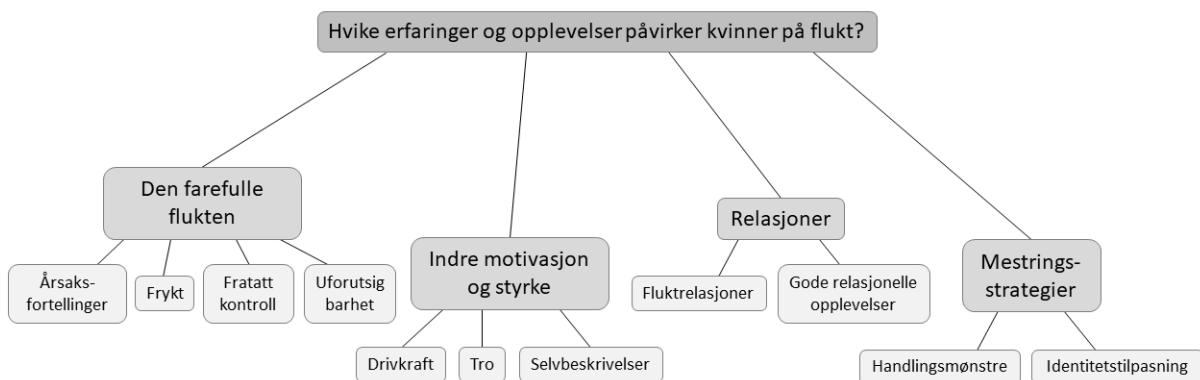
Begrepet relevans er relatert til om studien tilføyer ny og viktig kunnskap (Malterud, 2017, s. 21). Studien tar for seg et komplekst tema om kvinner på flukt som er så langt jeg har kunnet avdekke, lite forsket på både i nasjonal og internasjonal sammenheng. Erfaringer fra denne studien er at det blant annet hadde vært både hensiktsmessig og interessant å se studiets tema belyst i en større sammenheng, både i nye kvalitative studier, men også i kvantitative som kan omfatte flere deltagere. Bli resultatene annerledes andre steder i verden, til andre tider? Er

resultatene avhengig av årsaker til flukt, og vil menn som har flyktet svare det samme som kvinner?

I helsevesenet vil det være hensiktsmessig å implementere en bevisstgjøring hos personalet som møter kvinnene. Fokuset bør tilstrebe en profesjonell tilnæringsmåte som legger til rette for sterke relasjoner, medmenneskelighet og forståelse og inkludering av kvinnene. Resultatene i studien viser blant annet at små drypp av mellommenneskelig omsorg utgjør stor forskjell.

4.0 PRESENTASJON AV FUNN

Studiets funn er resultatene fra STC analysen. Funnene som presenteres i dette kapittelet er et prioritert utvalg av funn i det jeg anser som mest relevant for å belyse oppgavens problemstilling. Fra de fire beskrivelsene utkrystalliserte det seg flere subgrupper. Kartet under gir en oversikt over funnene fra tabell 5;

Figur 1: Oversikt over funn

Funnene presenteres videre ved hjelp av sammendrag og illustrerende sitater. Jeg ønsker å gjengi og fremheve de funnene som kom tydeligst frem i datamaterialet, noe som innebærer temaer og uttrykk som flere kvinner uttalte seg om. Sitatene har til hensikt å underbygge min forståelse og tolking av kvinnenes utsagn, samt benyttes for å belyse temaenes meningsinnhold. Funnene presenteres ved bruk av fiktive navn. Disse ble presentert i kapittelet om rekruttering og utvalgsstrategi.

Det er både likheter og ulikheter i kvinnenes fluktopplevelser. Likheter som at alle har vært på flukt og flyktet fra en tilværelse som var preget av krig og konflikt, og alle kvinnene med håp

og tro på en bedre framtid. Kvinnene har mange brutte relasjoner i sine historier hvor de ikke bare har dratt fra mennesker de er glade i, men også relasjonsbrudd med tanke på å forlate sitt liv og kjente miljø.

4.1 Den farefulle flukten.

Den farefulle flukten er sammensatt. Årsaksfortellinger, frykt, uforutsigbarhet og fratatt kontroll påvirker hverandre. Kvinnene beskriver flukten som usikker, utrygg og maktesløshet. Å leve i frykt i så lang tid, er krevende og utmattende.

4.1.1 Årsaksfortellinger.

Kvinnenes fortellinger om bakgrunnen for deres flukt blir presentert som et sentralt funn ettersom det avdekker dramatiske og potensielt traumatiserte opplevelser fra tiden før flukten. Flere av kvinnene forsøkte å flykte flere ganger. Den mentale forberedelsesprosessen starter ofte en stund før selve flukten. Årsaksfortellingene bidrar til å forstå kvinnenes ulike grunner til hvorfor de flyktet, samt deres begynnelse av flukten. Studien viser at det ofte er flere årsaker til flukt, i tillegg til at årsakene ofte er sammensatte. Kvinnene ga uttrykk for at hendelsene i tiden før de flyktet preget også deres opplevelse av flukten.

Ulike årsaker fremstilles som sentrale i kvinnenes historier. Her forelå det ulike svar, men det var spesielt et tema som gikk igjen, krig. Krig ble oppgitt som en av fluktårsakene i 6 av 9 intervjuer. Kvinnene fortalte om en ustabil hverdag hvor blant annet familie ble fengslet, daglig bombing, trusler om å bli vervet til militære og politisk usikkerhet. En hverdag preget av frykt for eget og familiemedlemmers liv.

Jasmin; «Jeg studerte på universitetet i en storby. Det var forferdelig farlig, da vi ble bombet hver eneste dag og vi gjemte oss i universitetsområdet, da ble vi skånet. Slik hadde vi det i flere år»

Kvinnene beskrev også behovet for å ivareta nærmeste familie. Noen flyktet med barn, søsken eller ektemenn, og en del av årsakssammenhengene var knyttet til at kvinnene ville få sine kjære i sikkerhet. Andres trygghet ble en viktig drivkraft.

Miriam; «Hovedgrunnen til at jeg forlot hjemlandet mitt var at jeg ville redde min sønn. Hjemme var jeg så redd for bomber og politiske grupper. Det var miner overalt og ingen var

trygge noen steder. Det var tyveri og bander som herjet, og vi var fullstendig redde hele tiden. Jeg ville og måtte bare redde min sønn. Jeg hadde ikke noe valg»

En kvinne oppga også en kjønns spesifikk årsak. Kvinnen opplevde å måtte flykte for å unngå at barnefaren fikk foreldrerett og mulighet til å gjennomføre omskjæring av datteren.

Rose; «Jeg er aleneforsørger. I hjemlandet mitt får barnefaren automatisk foreldreretten når barna blir 7 år. Barnefaren hadde fortalt meg at han planla å omskjære datteren vår, noe jeg ikke ville at hun skulle utsettes for. Det var rett før hun fylte syv år, derfor flyktet vi»

Det kom også fram i intervjuene at kvinnene ønsket å ta vare på familien som ikke kunne flykte, hvorpå de følte et ansvar for å forsørge de. Disse kvinnene fortalte at de la et stort ansvar på seg selv for å oppnå dette målet.

Noor; «Jeg tenkte at nå var det min tur å hjelpe familien min. Familien min har betalt for min utdanning og brukt mye penger på meg. Pappa begynner å bli gammel og han har blitt operert i benet, og har mye smerter. Jeg føler takknemlighet ovenfor min familie, så da ville jeg gjøre livet deres lettere, og kanskje kan de flytte fra det farlige området og til et sted som er tryggere»

Andre årsaker som ble oppgitt var blant annet at en kvinne flyktet fordi hun ønsket å gjennomføre en kjønnskorrigerende operasjon og det var livsfarlig for henne å bli i hjemlandet. En annen kvinne opplevde å bli sett på som en del av en uønsket etnisk gruppe hvor hun ikke hadde noen rettigheter. I tillegg var det to kvinner som fortalte om trusler fra myndighetene og militæret. Kvinnene hadde alle et sentralt motiv som var å komme i trygghet. Derimot hadde de ingen tanker om at flukten skulle bli så belastende, hvorpå flere svarte at dersom de hadde visst om de enorme påkjenningene, hadde de aldri flyktet.

Noor; «Jeg tenker nå, hadde jeg visst hva som ville skje med meg, så hadde jeg aldri reist»

4.1.2 Frykt.

Kvinnene skildrer flere opplevelser av frykt, redsel og hendelser hvor de fryktet for sitt eget liv. Under intervjuene blir de vanskelige minnene fortalt i bruddstykker og bisetninger, og flere av kvinnene hopper frem og tilbake i sine historier. Flukten ble beskrevet som vanskelig av alle kvinnene. Flere av kvinnene fryktet for å bli oppdaget og returnert. Frykten ved å

oppholde seg i områder eller flyktningeleirer hvor man vet det skjer mye farlig, er uutholdelig. Å bevege seg i farlig terreng, i fjellet, samt i kaldt og vått vær, beskrives som fysiske faktorer som øker opplevelsen av frykt. En kvinne forteller om en dramatisk ferd over fjellet.

Esma; «Jeg tenkte at nå kom jeg til å dø. Jeg kunne ha dødd når som helst. Fjellet var veldig bratt og steinete. Skoene ble etter hvert ødelagte og vi fikk dårlig fotfeste. Vi så døden flere ganger, jeg gråt hele tiden, jeg gråt i 5 dager til vi kom fram til Istanbul»

Flere forteller også om nettene som svært frykttulle. Det er på nettene mye av krigføringen foregår, samtidig som det ofte er da flykningene beveger seg for ikke å bli oppdaget. En av kvinnene skildret det slik;

Jasmin; «Flyktningeleiren ble brukt som et skjold mellom to militære grupper. Vi måtte bare sitte der, og vi fikk ikke sove om nettene for det var da de bombet mest. Det var forferdelige lyder da bombene falt rundt hodene våre»

Amira beskriver nettene slik; «Vi gikk på natta og sov på dagen. Det er militæret som kjører rundt på dagen for å ta flyktninger, derfor sov vi i skogen på dagen og gikk på natta»

Kvinnene beskriver hvordan frykt oppleves over tid. En kvinne måtte oppholde seg i en skog i seks døgn, uten mat og drikke. Det var fare for at de ble oppdaget og smuglerne hadde sagt at de måtte ligge helt i ro.

Esma; «Først gikk vi i 10 timer, så krysset vi en elv med gummibåt. Da vi kom over måtte vi gjemme oss i skogen i seks døgn. Det var kaldt og gjørmete, det var i desember og det regnet mye. På natta kom kulda. Det var helt forferdelige forhold»

Flere av kvinnene forteller om situasjoner hvor de ble truet med kniv eller andre våpen, og hvor de var nær ved å bli drept. Kvinnene beskriver hendelser hvor de fryktet og kjempet for sitt liv. Noen ble truet direkte med kniv eller våpen, andre opplevde frykt ved at smuglerne bar synlige våpen.

Jasmin; «Smuglerne hadde kniv og våpen. Det var en spesiell kniv. Jeg tenke at de kan drepe meg i dag eller i morgen. Smuglerne tok fram kniven da de spurte om å få mer penger, tok fram kniven og viste oss. Det var kjempevanskelig og jeg følte meg utrygg»

Amira; «*Hun var ikke glad, men sint på meg. Plutselig tok hun kniven for å stikke meg. Jeg løper, vi skriker mye og jeg er i sjokk. Da de får tak i meg river de av meg klærne og slår meg, slår meg på ryggen*»

To av kvinnene ble tatt til fange under flukten. De beskriver frihetsberøvelsen som uutholdelig og som en stor påkjenning. En av kvinnene ble solgt som slave av smuglerne og ble holdt fanget i nesten 11 måneder, mens den andre kvinnen ble tatt til fange av en militærgruppe i 40 dager.

Amira; «*Det var sånt slaveri, jeg hadde ingen rettigheter. Jeg fikk ikke betalt, jeg ble stengt inne og jeg fikk ikke kontakte min familie. Jeg jobbet døgnet rundt og sov kun 2 timer hver natt. Jeg fikk heller ikke ringe min bror. Han satt i fengsel hvor han ble slått, og han satt i fengsel i hjemlandet fordi jeg ble voldtatt*»

Bizu; «*Jeg ønsket å dø, det var så vanskelig å være der, ja det var het grusomt. Vi var der i 40 dager, uten mat og drikke. Hvis vi skulle drikke måtte vi drikke vann som var blandet med bensin. Jeg har ikke ord for å beskrive det*»

Flere kvinner har opplevd seksuelle overgrep, hvorav en kvinne forteller at hun ble voldtatt i hjemlandet, uvisst når. En annen kvinne opplevde en smugler som antastet og var voldelig mot henne, men hun klarte å kjempe seg ut av situasjonene.

Noor; «*Han prøvde seg på meg, fysisk og var voldelig. Smuglere er kun opptatt av penger og utnyttelse. Jeg kom meg unna, og vi flyttet til et sted hvor det var mye politi og hvor smuglerne ikke torde å komme til*»

Det var to kvinner som flyktet med båt over Middelhavet. Begge beskrev båtturene som grusomme hvor de trodde de kom til å dø. Den ene kvinnen flyktet med sitt spedbarn, mens den andre kvinnen flyktet med sin lillebror. Bizu, flyktet med sitt spedbarn over Middelhavet. De ble plassert i en båt som var beregnet til langt færre mennesker enn de 450 stykkene som var i båten;

Bizu; «*Da vi hadde kjørt en stund, stoppet båtmotoren. Vi fikk hjelp fra noen fiskere, men de klarte ikke å fikse motoren, så tok motoren fyr. Det ble varmt og det begynte å ryke. De menneskene som var under dekk begynte å brenne, så de måtte komme seg opp. Det var gravide og de med barn som var under dekk. Fiskerne ropte til oss at vi måtte slukke brannen*»

med drikkevannet vårt, og det klarte vi. Alle skreik, det var bråk og uenigheter, og de som ble skadet i brannen hadde vondt. Båten gynet fordi vi var så mange, så vi klarte ikke å holde balansen. Båten holdt på å synke og vi måtte roe oss ned ellers kom vi til å dø. Fiskerne ringte en redningsbåt som reddet oss. Dette er den verste hendelsen i mitt liv»

Noor kom med båt fra Tyrkia og over til en gresk øy; «*Smuglerne sa vi skulle gå til stranda for å ta båt over til Hellas. En åpen båt. Jeg kan ikke svømme. Halvveis utpå havet ble båten stoppet og ført tilbake til Tyrkia. Jeg var veldig redd og tenkte at nå dør vi alle sammen. Det var midt på natta, mørkt og midt ute på havet. Kapteinen sa det ikke var farlig. Jeg tenkte at min bror bare ville synke ned og at det lille barnet som satt over meg ville drukne snart. Dette er slutten. Det var forferdelig, jeg bare satt der og skalv av redsel, jeg klarte ikke å tenke, jeg klarte ingenting. Hadde jeg visst at dette skulle skje, hadde jeg aldri flyktet»*

Kvinnene beskriver også frykten ved å flykte alene. Hver på en kvinne forteller at det var første gang hun forlot landsbyen sin. Hun opplevde frykt blant annet ved å ikke kunne språk i landene hun flyktet gjennom, samt frykten ved å føle seg helt alene på ukjente steder.

Marwa; «*Det var vanskelig og tøft å flykte alene. Jeg hadde aldri forlatt mitt fødested. Jeg var helt alene, kunne ingen språk. Det var en vanskelig og skummel flukt. En gang måtte jeg vente lenge på en smugler som ikke kom, og batteriet på mobilen min var tom. Det var veldig tøft, jeg var trist og gråt hele tiden»*

Flere av kvinnene flyktet først sammen med ektemann eller bror, men måtte underveis skilles. Dette opplevdes både fryktdfullt og traumatiserende. Frykten for å flykte alene var fremtredende, samtidig som kvinnene opplevde en stor redsel i å forlate sine kjære.

Noor; «*Jeg var redd for at alle ville utnytte en ung jente som flyktet alene»*

4.1.3 Fratatt kontroll og uforutsigbarhet.

I tillegg til konkrete opplevelser av frykt, kan frykt også knyttes opp til opplevelsen av å bli fratatt kontroll og å befinne seg i en uforutsigbar situasjon. Å bli fratatt kontroll over eget liv, påvirker alle. Kvinnene befinner seg i en ekstrem og sårbar situasjon hvor de opplever å ha mistet makten over eget liv. Over halvparten av kvinnene hadde erfaringer hvor de opplevde å ikke ha kontroll. Utsagnene under vitner om en opplevelse av maktesløshet, nesten av å ha gitt opp.

Bizu; «Det er litt vanskelig å tenke at jeg hadde valg, for jeg hadde ingen valg. Jeg tenkte egentlig ikke over det, jeg bare gjorde det jeg måtte. Noen ganger tenkte jeg, døden hvor er du?»

Flere fortalte også at det var en stor påkjenning å bli feilinformert. De dro fra en kjent hverdag som hadde en form for rutine og ramme, mens flukten var preget av en ny kontekst med ukjente mennesker. En kvinne uttrykte uforutsigbarheten slik.

Jasmin; «Smuglerne sa vi skulle gå i tre timer og så skulle vi kjøre bil. De 3 timene ble til tre dager til fots i fjellet. Vi sov på fjellet og fikk nesten ikke mat eller drikke. Så kom vi til en elv vi skulle krysse, og det ble dramatisk fordi vannet rakk oss opp til brystet. Vi visste ikke hvor dypt det var. Smuglerne sa de kom straks tilbake, men det tok mange timer»

4.2 Indre motivasjon og styrke.

Motivasjon og styrke kan ses som kvinnenens egne personlighetstrekk og egenskaper, men også som indre mestringsstrategier for å håndtere flukten. De indre mestringsstrategiene vil bli presentert kapittel 4.4.1. En kvinne beskrev håpløsheten slik.

Amira; «Jeg flyktet fra hjemlandet mitt fordi jeg ønsket frihet, men da jeg ankom et nytt land, ble situasjonen verre og verre. I hjemlandet mitt var alt dårlig, men nå var alt håpløst»

I tillegg var det situasjoner hvor kvinnene faktisk opplevde at de ikke orket mer, og heller ville dø.

Esma; «Det spilte ingen rolle lengre, om jeg overlevde eller ikke, om jeg døde eller ikke. Jeg skulle ønske jeg døde i hjemlandet mitt, av en bombe, så var jeg bare ferdig»

Kvinnene tenkte ulikt om seg selv og sine ressurser. Utsagnet *under* vitner om en kvinne som ikke hadde tro på at flukten ville ende godt. Kvinnen hadde fra tidligere opplevd mange tap.

Miriam; «Jeg tenkte hvordan vil dette ende? Jeg var ikke sikker på om jeg ville greie flukten. Det tok totalt 4,5 måned så jeg tenkte hele tiden at jeg kom til å mislykkes. Det er ingen tvil om at jeg nå er lykkelig over å ha klart flukten»

Frykt, søvnløshet og savn ble nevnt av flere. En av kvinnene opplevde å måtte gjemme seg for myndighetene i seks døgn, i en kald og våt skog. Hun beskriver en ekstrem situasjon hvor ingen kan forstå hvordan det oppleves å være på flukt.

Jasmin; *«Jeg tenkte på at folk tror vi kommer til Europa fordi vi elsker Europa og elsker penger. Hvis noen hadde opplevd det vi opplevde, så ville de ha tenkt noe annet. Det var så skremmende»*

4.3 Relasjoner.

Denne underkategorien tar for seg brudd i relasjoner, påkjenninger ved å se andre mennesker lide, fluktreasjoner i form av om kvinnen flyktet alene, i gruppe eller sammen med barn, bror eller ektemann. I tillegg at relasjonene til smuglerne var todelt, og til slutt relasjonelle positive opplevelser.

4.3.1 Brudd i relasjoner.

Brutte, nære relasjoner er noe alle kvinnene erfarte. Flere opplevde også brudd underveis. Kvinnene forteller om savn og sorg. De beskriver avskjedene med blant annet ord og uttrykk som «trist», «vi vet ikke om vi møtes igjen», «vi trøstet hverandre», «stress», «jeg var redd for hva som vil skje med familien min», «mye smerte» og «alt var usikkert». Tap av nære relasjoner er smertefullt:

Noor; *«Det var en vanskelig tid da vi skulle ta avskjed. Jeg visste jeg skulle si farvel til mine foreldre, og jeg visste vi skulle forlate min lillebror. Det er vondt å tenke på. Jeg følte meg veldig hjelpeløs, og selvfølgelig visste jeg ikke hva jeg skulle gjøre. Jeg var bare redd og gråt og gråt»*

En av kvinnene flyktet fra sin familie, hvor foreldre ikke aksepterte hennes seksuelle legning og kvinnens ønske om kjønnskorrigerings. I tillegg ble kvinnen truet av politiet og myndighetene i hjemlandet. Kvinnen fortalte om sorg og savn ved å skilles fra sin lillesøster, men samtidig en lettelse ved å flykte fra foreldrene og hjemlandet.

Fatima; *«Det var en lettelse å dra, fordi det var så mye press å bo med mine foreldre og i mitt land»*

Med unntak av Fatima forteller de andre kvinnene om hvor skremmende og trist det var å skilles fra sine kjære. Tre av kvinnene hadde tatt tunge avskjeder med sine familier, men måtte igjen skille fra sine ektemenn eller bror underveis. Årsaken til at de måtte igjennom enda et brudd var at det var mindre risiko å flykte alene. En av kvinnene beskriver avskjeden slik:

Esma; *«Vi trøstet hverandre og snakket sammen, men jeg var helt forskrekket da jeg fikk vite at mannen min ikke skulle være med. Jeg ble redd og det var veldig mye tårer og smerte. Jeg begynte allerede da å savne han»*

4.3.2 Påkjenninger ved å se andre mennesker lide.

Kvinnene opplevde maktesløshet og fortvilelse ved å være vitne til andres lidelse eller død. De forteller om situasjoner hvor alle var i fare, og hvor de hadde nok med å ta vare på seg selv og eventuelt sine kjære. Kvinnene beskriver også om fortvilte situasjoner hvor andre flyktninger ble valgt ut av smuglerne og tatt med vekk. Frykten om hva som skjer med de som fraktes vekk samt frykten ved å sitte igjen og ikke vite om du er den neste, opplevdes uutholdelig og skremmende. En kvinne forteller gråtende om hva hun gjorde da flere av kvinnene hun var fanget sammen med ble hentet ut;

Bizu (med barn); *«Smuglerne var voldelige og de kom og tok med en og en. Jeg tenkte at smuglerne kanskje ikke tok meg hvis jeg fikk babyen min til å skrike. For at smuglerne ikke skulle komme nærmere oss kløp jeg babyen min så han skrek høyt, fordi jeg tenkte at smuglerne kanskje synes synd på oss da. De tok ikke oss»*

Flere av kvinnene beskriver i tillegg om traumatiserende hendelser hvor de var vitne til andres død. En kvinne opplevde at en av de to kvinnene hun flyktet sammen med, døde. De hadde gått i flere dager, og da de kom til en landsby, døde kvinnen av dehydrering.

Bizu (første flukten uten barn); *«Veien var vanskelig, og vi hadde ikke mat eller drikke. De som var sammen med meg var veldig slitne, vi mistet hun ene, hun døde av tørste»*

Flere av kvinnene opplevde også vold og drap. Ingen av kvinnene turte å gripe inn. De fryktet for sitt og sine kjæres liv.

Bizu (da hun flyktet med barn); *«Mennene ble slått ja, det var vold. Da vi prøvde å rømme fra smuglerne ble flere menn skutt og drept»*

En kvinne beskriver frykten hun opplevde da hennes venn ble tatt vekk av smuglerne og voldtatt.

Amira; *«Jeg har opplevd at en venn ble tatt vekk og da smuglerne kom tilbake med henne fortalte hun meg at de hadde gjennomført en gruppevoldtekt mot henne. Det var spesielt og vanskelig for meg å høre om»*

Kvinnen fortalte dette gråtende, men tilsynelatende rolig, og hun ble deretter spurt om noe lignende skjedde med henne. Da begynte kvinnen å gråte enda mer, hvorpå hun ikke klarte å svare og hun fikk problemer med å puste. Kvinnen ønsket ikke å svare på spørsmålet.

4.3.3 Fluktreelasjoner.

Kvinnenes historier viser at det både kan være en trygghet, men også en belastning å flykte med familie. De tre kvinnene som flyktet alene påpekte hvor utfordrende og skremmende de opplevde flukten, samtidig forteller de om positive møter underveis. En kvinne gråt hikstende og hev etter pusten da hun ble spurt om å beskrive hvordan hun opplevde å være alene på flukt;

Amira; *«Det å være på flukt som kvinne og alene, var vanskelig, kjempevanskelig. Det var kjempe vanskelig og jeg var veldig dårlig, og det var tungt»*

Flere av kvinnene som ikke flyktet alene fortalte blant annet om at de unngikk å være alene med smuglerne. En kvinne beskriver smuglerne som harde og en kvinne som flyktet alene, ville aldri klart seg.

Jasmin; *«Hadde en kvinne vært alene så hadde hun ikke overlevd dette her, eller hun ville ha blitt antastet av smuglerne»*

Å flykte sammen med andre, kan virke beskyttende. Særlig om du er kvinne. Samholdet blant flyktningene ble beskrevet som støttende og trygt. Flere av kvinnene har påpekt at de opplevde det som en trygghet å ha andre menn enn smuglerne i gruppen. De andre mennene viste tidvis beskyttelse;

Jasmin; *«Smuglerne slo oss ikke, fordi det var mange menn sammen med oss, derfor våget ikke smuglerne å slå oss»*

Andre fortalte at det var godt samhold mellom flyktningene og at de hjalp og støttet hverandre. De ble kjent med hverandre underveis. Noen flyktet sammen, mens andre møttes i flyktningeleirer eller andre steder. Kvinnene forteller om en gjensidig forståelse av hverandres situasjon.

Miriam; *«Vi fikk litt hjelp av alle som var med, ikke smuglerne, men de andre flyktningene. De hjalp oss å bære av og til. Det er så mange som er på flukt at det blir et samhold. Vi gråt sammen, vi lo sammen og vi trøstet hverandre, og holdt hender»*

Noen erfarte negative og belastende situasjoner ved å være flere flyktninger sammen. Noen sa de ble usikre av ukjente mennesker, andre ble redde for at andre flyktningene skulle krangle og lage bråk med smuglerne.

Jasmin; *«De andre i gruppen kranglet mye med smuglerne»*

Tre av kvinnene i studien flyktet som eneforsørger, sammen med sine barn. Å flykte med barn kan både være en beskyttelse og en belastning. En kvinne, tidligere nevnt, kløp sitt barn i håp om å unngå å bli smuglernes neste offer, og handlingen resulterer i at kvinnen ikke velges. Dette er et eksempel på at et barn kan være en beskyttelsesfaktor. Mødrene beskriver også at barna er deres største motivasjon for å komme trygt fram og til et fredelig liv. Dette vitner om at barna delvis bidrar til mødrenes drivkraft.

Mødrene forteller også om hvor belastende og utfordrende det er å være mor på flukt. En konstant frykt for at barnet skal skades eller bli borte. Flukt i seg selv er vanskelig, og i tillegg skal de passe på det mest dyrebare de har;

Rose; *«Det er tøft, du har ingen bistand. Noen ganger spør du deg selv, hvordan orker jeg dette? Jeg ble så frustrert og følelsesladet, men jeg måtte være sterk for datteren min. Jeg kunne ikke vise at jeg var svak, for hun er avhengig av meg»*

En av kvinnene begynte å gråte da jeg spurte hvordan det var å være mor på flukt. Kvinnen som tidligere i intervjuet hadde fremstått fattet og rolig, braste i gråt. Kvinnen forteller om en påkjenning gjennom hele flukten, og hvor redd hun var for sin sønn.

Miriam; *«Jeg var redd fr å miste min sønn, han hadde ingen pappa og jeg var alt han hadde igjen. Alle har reist eller er borte, jeg er den eneste igjen for han. Jeg ville beskytte min sønn.»*

Jeg var redd for å bli syk, redd for å mislykkes. Vi har ingen som kan ta vare på han hvis jeg dør. Sønnen min var også redd for meg, han gikk og gikk og sa hele tiden «mamma, mamma»»

To av kvinnene flyktet med sine ektemenn. De flyktet sammen, men måtte skilles i Hellas. Begge forteller om en avgjørende støtte og trygghet i sine ektemenn. Samtidig forteller de at deres ektemenn ville stå opp for dem når smuglerne var nedlatende eller skremte de. Da måtte kvinnene roe ektemennene ned og gripe inn slik at de ikke provoserte smuglerne;

Esma; «Jeg måtte roe ned mannen min flere ganger. Jeg klarte ikke å løpe så fort som de andre, og da sa smuglerne veldig stygge ting om meg, og mannen min ville selvfølgelig slåss med smuglerne, men jeg greide å roe han ned»

Ektemennene beskrives som en uvurderlig mental støtte ved at de ga kvinnene trøst, forståelse og motivasjon.

Jasmin; «Jeg gråt hver eneste time, jeg hadde ingen tro på at dette skulle gå bra, men mannen min trøstet meg hele tiden. Han var en styrke for meg, og uten han hadde jeg aldri klart flukten. Mannen min sa at vi må se fremover, han var alt for meg og uten han ville jeg ikke vært noen ting, han ga meg styrke»

Kvinnene forteller om kjærlige ektemenn, hvor de begge fungerer som støttespiller for hverandre.

Esma; «Vi gråt sammen, og vi holdt godt rundt hverandre. Vi sov inntil hverandre og fant trøst i hverandre. Hadde det ikke vært for mannen min hadde jeg aldri klart flukten, og kanskje hadde ikke han klart seg uten meg heller»

En kvinne flyktet med sin lillebror. Hun forteller om en stor ansvarsfølelse for å få broren i trygghet. Kvinnen var bekymret for at det skulle skje noe med han, og tenkte mer på hans sikkerhet enn på sin egen. Kvinnen forteller at det var både en støtte og en belastning å flykte med broren.

Noor; «Jeg er storesøster og jeg må ta ansvar for min lillebror. Jeg var mer opptatt av hans sikkerhet enn min egen. Jeg er en følsom jente, men jeg ville ikke vise han at jeg gråt. Jeg var veldig redd for han, fordi det var jeg som hadde overtalt han til å dra med meg, så han ikke skulle bli vervet til krigen da han snart var 18 år. Jeg visste også at han ville beskytte meg og gjøre alt han kan for meg, men jeg visste også at jeg har mer erfaring enn han og jeg vet hvordan jeg kommer meg ut av situasjoner. Derfor var tanken på at han ikke skulle klare seg

eller dø og jeg overleve, en veldig vond tanke å ha. Vi var redde for hverandre, men jeg var ikke redd for meg selv»

4.3.4. Smuglere.

Åtte av kvinnene brukte smuglere. Erfaringene er tosidig. På den ene siden var kvinnene avhengig av smuglerne og de sto for den praktiske delen. Samtidig opplevdes smuglerne ofte som en trussel og en belastning. Alle forteller at de opptrådte varsom sammen med smuglerne, og unngikk situasjoner som kunne skape konflikt. Kvinnene forteller også om hvordan de beskyttet hverandre fra smuglerne, når smuglerne ble en trussel.

Smuglerne skaffet identitetspapirer, transport, husly og noen ganger mat. Kvinnene forteller om at dialogen med smuglerne ofte besto av uforutsigbarhet og kontrabeskjeder, samt hvor penger hele tiden var et tema. En kvinne forteller at all planlegging med smuglerne skjedde åpenlyst og offentlig. De gikk ofte sammen i grupper når de skulle forhandle, fordi de ikke ønsket å være alene med smuglerne. Dette fordi flere av kvinnene hadde tidligere negative erfaringer med smuglere, eller kvinnene hadde hørt hvordan smuglerne kunne være. Noen av smuglerne viste seg å være gode medmennesker, og kvinnene opplevde små drypp av omsorg.

Esma; *«Smuglerne var sammen med oss hele tiden. De var greie nok, ikke slemme og de kom også med litt mat og blåbær da vi gjemte oss i skogen. De var heller ikke voldelige»*

Stort sett opplevdes smuglerne som en belastning og kvinnene forteller om situasjoner hvor de har vært redd smuglerne. Flere hadde opplevd trusler, nedlatende og seksualisert språk, samt usannheter om den videre flukten. Smuglerne utøvde vold og overgrep, i tillegg solgte de en kvinne til slaveri, og en kvinne ble tatt til fange. En kvinne beskriver smuglerne slik:

Jasmin; *«Smuglerne var veldig harde og stygge mot oss. De snakket stygt til oss, og det er ikke vi vant til fra vår kultur. De brukte seksualiserte ord og var fornærmende»*

Flere kvinner beskrev smuglerne som lovløse og grådige mennesker som kun brydde seg om seg selv og penger. Kvinnene sa de følte seg hjelpeløse og verdiløse. De levde i en konstant uvisshet og i frykt for hva smuglerne kunne finne på.

Esma; *«Smuglerne var grådige og de kunne gjøre hva som helst. Det var ingen lover for dem. Jeg var redd inni meg fordi jeg visste at smuglerne ville drepe, de ville gjøre hva som helst for å få mer penger»*

Kvinnene forteller at de opplevde at smuglerne utnyttet dem. Smuglerne truet med at de måtte betale mer enn avtalt. En kvinne fortalte om da hun hadde forlatt lillebroren og var på vei gjennom Europa alene. Smuglerne truet om mer penger, hvis hun ikke betalte mer ville de skade broren som var igjen.

Noor; *«Smugleren sa han ikke ville hjelpe meg videre hvis han ikke fikk mer penger. Han sa at hvis du ikke betaler så har jeg broren din og jeg kan gjøre hva jeg vil med han. Han presset meg og jeg ble veldig redd og besvimte»*

4.3.5 Gode relasjonelle erfaringer.

Gode relasjonelle opplevelser ble også erfart. Da kvinnene ble spurt om de kunne fortelle om en god opplevelse under flukten, var det flere som ikke forsto spørsmålet. Andre svarte at de ikke hadde opplevde noe positivt underveis. Likevel forteller kvinnene om små hendelser som skjedde og som kan tolkes som positive. Små glimt av medmenneskelighet, hvor de opplevde å bli sett eller fikk hjelp. Noen møtte familie underveis, og fikk hjelp av dem, mens andre opplevde nye og gode relasjoner.

Miriam; *«Vi tok kontakt med en kusine i Tyrkia som kom og hentet oss slik at vi fikk bo en stund hos henne»*

En av kvinnene fra Midtøsten sa:

«Vi gikk inn i Kurdistan Irak der vi ble mottatt av det kurdiske folket. De var veldig snille mot oss og ga oss mat og vann. Så fulgte de oss til flyktningeleiren»

En annen forteller at hun og ektemannen møtte en mann som spurte om de var flyktninger og om de trengte hjelp;

Jasmin; *«Han spurte om vi virkelig hadde overlevd all den bombingene. Han var snill mot oss og lot oss bo hos han i 10 dager»*

Kvinnene forteller at de ble godt behandlet i FN's flyktningleir. Flere kjente de som hjalp dem underveis, mens andre kvinner ble møtt med hjelp fra ukjente mennesker. En av de unge kvinnene savnet sin mor, og forteller at smuglerne satt de i kontakt med en eldre kvinne. Hun var også flyktning fra samme land som de. Denne kvinnen fikk stor betydning for dem.

Noor; *«Vi møtte en dame som var veldig snill som vi kunne snakke med. Det var litt som om jeg snakket med mamma. Ting jeg hadde lyst til å fortelle min mor kunne jeg fortelle henne,*

fordi hun hadde sånn fin omsorg for oss. Vi var redde og sjenerte, men opplevde at dama var som en mamma for oss»

Noor måtte etter hvert skilles fra sin bror og flykte videre alene. Etter at hun besvimte havnet hun på sykehus. Der møtte hun en lege fra sitt hjemland og hun fortalte sin historie om smuglerne som truet med å skade broren og ville ha mer engler. Legen ble opprørt, ville hjelpe og ringte selv til smuglerne.

Noor; *«Legen truet med å avsløre smuglerne. Muligens ble smugleren redd, fordi smugleren skaffet meg ny identitet og flybillett med en gang»*

4.4 Mestringsstrategier.

I denne kategorien flyttes fokuset over til å forstå hvordan kvinnene handlet for å mestre flukten tross belastningene de ble utsatt for. Kvinnene måtte være sterke både fysisk og psykisk for å gjennomføre flukten. De beskyttet bevisst seg selv og eventuelt sine kjære med ulike tilnæringsmetoder. Av analysen fremkom to hovedtemaer som kategoriseres som «handlingsmønstre» og «identitetstilpasning».

4.4.1 Handlingsmønstre.

Det går igjen i alle intervjuene at kvinnene viser en sårbarhet, men også en sterk tro og håp om en bedre fremtid. Den praktiske tilpasningen blir nevnt blant annet ved at kvinnene holdt seg rolige og ikke gjorde seg til kjenne. De tok omveier gjennom vanskelig terreng for å unngå å bli oppdaget, betalte smuglere, samt beveget seg i mørket og gjemte seg om dagen.

Kvinnene beskriver hvordan drivkraft, tro og selvbeskrivelser påvirket deres opplevelser og erfaringer. De hadde stort sett en tydelig motivasjon og drivkraft. Kvinnene brukte ulike motivasjonsstrategier og fant styrke på ulike måter. Religion og troen på Gud ble brukt som drivkraft av flere.

Jasmin; *«Inni meg hadde jeg en god følelse om at det kom til å gå bra, kanskje var det Gud som hjalp meg»*

Kvinnene forteller også at håpet om et bedre liv var så stort at de presset seg til å fortsette flukten. Ønsket om fred og trygghet, og retten til å leve et normalt liv var stort. Særlig de som flyktet med barn påpekte tydelig at fred og trygghet for deres barn var selve drivkraften, og en stor årsak til hvorfor de holdt ut flukten.

Miriam; *«Det var redselsfulle dager, fordi jeg flyktet med sønnen min. Jeg var redd for mitt liv, og redd for hans liv. Det var nesten en lek med døden. Jeg ville berge min sønn, jeg ville bare berge min sønn. Jeg ville bare bringe han til et fredelig land»*

Kvinnens indre egenskaper bidro til hvordan de mestret flukten. Flere av kvinnene mente at det var deres indre styrker og tilpasningsdyktighet som bidro til at de mestret flukten. I tillegg var det viktig for flere at det var de selv som hadde valgt å flykte. Utsagnet under viser en bevisst og målrettet kvinne.

Noor; *«Jeg valgte selv at jeg måtte ut av krigen, jeg sa til familien min at jeg har bestemt meg, uansett hva som skjer så skal jeg dra. Jeg tror styrken under flukten kommer fra av at jeg valgte selv å dra»*

Kvinnene viste seg ressurssterke og var bevisste sine styrker. De reflekterte over hvilke ressurser de hadde for å mestre flukten. Det kom fram at noen visste at de var ressurssterke og var tydelig målbevisste fra starten av, mens andre forstod underveis hvilke ressurser som bodde i dem.

Esma; *«Jeg var dedikert og målbevisst, og ønsket å fullføre prosjektet mitt. Jeg tenkte underveis at jeg ville realiserte prosjektet for å nå målet mitt. Det var min motivasjon og styrke. Jeg følte at jeg ble mye sterkere, mer målbevisst og velger jeg en vei, så skal jeg fullføre. Jeg gir ikke opp, jeg har blitt sterkere»*

En annen kvinne fortalte at flukten hadde gjort henne oppmerksom på egen modighet. Hennes beskrivelse av seg selv på slutten av flukten viser at hun oppdaget nye sider ved seg selv;

Marwa; *«På slutten av flukten da skjønnte jeg og oppdaget noe i meg selv. Jeg følte meg modig og veldig flink. Jeg tror at det var min egen tenkning som hjalp meg å utføre flukten. Jeg var sterk og bestemt på at jeg skulle komme fram»*

En av kvinnene flyktet sammen med to andre kvinner. Hun opplevde å måtte være den sterke i gruppa som motiverte og mentalt støttet de andre. Utfra hva kvinnen fortalte, ser man hvordan hun tenkte og motiverte seg selv og at tankemønsteret hennes bidro til å mestre situasjonen hun befant seg i.

Amira; *«De var veldig redde fordi situasjonen var vanskelig. De var redde for å dø, men jeg var moden og sa dette her klarer vi. Jeg tenkte at nei, jeg skal ikke tilbake, fordi det har skjedd mye negativt i mitt hjemland. Jeg ville ikke tilbake, men fant styrke i meg selv og tenkte at dette her skal jeg klare»*

To av kvinnene fortalte hvordan de mestret flukten ved holde følelsene sine på avstand og ikke ta innover seg det som skjedde der og da. Dette kan ses som en overlevelsesstrategi hvor alt annet holdes ute til målet er nådd;

Noor; *«Jeg tenkte hele tiden på hvordan jeg skulle komme meg videre»*

Esma; *«Jeg var likegyldig til om jeg kom til å dø eller ikke. Det var kanskje likegyldigheten som drev meg mest, fordi det spilte ikke lengre noen rolle om jeg overlevde»*

Flere av kvinnene fortalte at de ikke hadde noen valg, de måtte bare fullføre flukten. De sa at styrken kom av seg selv.

Miriam; *«I omstendighetene der, kommer styrken av seg selv. Du har ingen valg, du må igjennom vanskelighetene og du bare må gå den veien, du har ingen valg»*

Tidligere erfaringer ser også ut til å ha styrket kvinnene. De har alle opplevde store påkjenninger før de flyktet og disse har rustet dem til å mestre flukten;

Miriam; *«Jeg har opplevd så mye tidligere. Jeg er vant til å oppleve vanskelige ting og klare meg selv. Også flukten klarte jeg»*

Unnvikende adferd ble også brukt som et handlingsmønster ved at kvinnene bevisst unngikk potensielle farer. Flere av kvinnene fra Midtøsten valgte ruter hvor de ikke måtte krysse Middelhavet med båt. Dette fordi de hadde hørt om andre flyktninger som hadde druknet, og derfor valgte de å unngå Middelhavet.

4.4.2 Identitetstilpasning.

En mestringsstrategi var også unngåelsesadferd, hvor kvinnene gjorde minst mulig ut av seg selv. Kvinnene tilpasset seg situasjoner og andre ukjente mennesker ved å forsøkte å gjøre seg minst mulig synlige. Denne mestringsstrategien kan beskrives som identitetstilpasning.

Kvinnene tilpasset seg bevisst situasjoner og ny kultur for å gli naturlig inn i mengden. Flukt handler også om å skjule seg og sin identitet. Flere av kvinnene forteller hvordan de bevisst endret på utseende, forsøkte å se mer vestlige ut og ikke vekke oppmerksomhet. I tillegg flyktet de som regel under andre, falske identiteter som smuglerne hadde skaffet dem.

Fatima; *«Jeg tok av meg burkaen på flyplassen. Jeg hadde burkaen på til jeg var igjennom alle kontroller, så kastet jeg den på toalettet på flyplassen»*

En annen kvinne forteller hvordan foreldrene reagerte da hun ringte etter å ha vært en stund på flukt. Kvinnen hadde tidligere levde et liv med god standard, hvorpå foreldrenes reaksjon påpeker dette.

Jasmin; *«Jeg ringte foreldrene mine da vi kom til Hellas, de ble sure på meg da de hørte at jeg hadde drukket regnvann og sovet i en skog i seks døgn. Jeg som ikke pleier å drikke springvann en gang, bare flaskevann. Nå hadde jeg drukket regnvann fra en grøft»*

En av kvinnene som flyktet alene tilpasset seg og nærmest hermet etter andre flyktnings væremåte. Altså mestring via tilnærming. Denne kvinnen hadde aldri før reist alene, kunne ikke språk og aldri tidligere forlatt sin landsby. Kvinnen hadde fått råd om hvordan hun skulle mestre situasjoner som oppstod og forsøke å ikke vekke oppmerksomhet.

Marwa; *«På bussen gjorde jeg som de andre flyktingene, når de gikk av, gikk jeg også av. Jeg gjorde det samme som dem. Mamma hadde anbefalt meg å gjøre det sånn, fordi alt var ukjent for meg»*

5.0 DISKUSJON

Denne studien søker å forstå hvordan det er å være kvinne på flukt og etterspør kvinnenes erfaringer og opplevelser. Studien kan bidra til ny innsikt og dypere forståelse av hvilke behov kvinnene har, både under flukt og når de ankommer mottaksland. Resiliensperspektivet er studiens overordnede teoretiske rammeverk og ligger til grunn for drøftingen.

Perspektivet har vært nyttig for å forstå hvilke egenskaper som påvirket kvinnenes erfaringer. Analysen kategoriserte hvilke temaer som kom frem fra intervjuene og resultatene presenterte utdrag fra kvinnenes historier. Ulike faktorer ved flukten bidrar til både å fremme og hemme utvikling av resiliens. Resiliensperspektivet bidrar til en forståelse av hvordan kvinnenes individuelle styrker og egenskaper, relasjoner og omgivelser økte deres motstandsdyktighet. I tillegg viser studien hva som kan bidra til resilienshemmende utvikling, blant annet opplevelse av frykt, uforutsigbarhet, brudd på menneskerettigheter, opplevelse av maktesløshet og i møte med smuglere. Perspektivet på resiliens kan gi en utvidet forståelse av kvinnenes motstandsdyktighet, hvor de på tross av motgang mestret å påvirke sin situasjon og gjennomførte flukten.

5.1 Den farefulle flukten.

Studien viser at det ofte er flere årsaker til flukt og at årsakene ofte er sammensatte. De fleste av kvinnene kom fra land hvor det pågikk krig og oppga krig som hovedårsak. Jesuthasan et al. (2018, s. 4) støtter dette og påpeker at krig, terror, frykt for kidnapping, manglende grunnleggende behov eller trusler mot eget eller familiemedlemmers liv er de mest oppgitte årsakene til kvinners flukt fra områder med åpen konflikt.

FNs definisjon av flyktning sier; «enhver person som befinner seg utenfor det land han er borger av på grunn av velbegrunnet frykt for å bli forfulgt på grunn av rase, religion, nasjonalitet, politisk oppfatning eller tilhørighet til en spesiell sosial gruppe» (Store norske leksikon, 2018).

Derimot er årsakene ofte flere og mer sammensatte enn FN's definisjon. To av kvinnene oppga kjønnsbaserte årsaker til at de flyktet, hvorav en av kvinnene ønsket kjønnsbekreftende kirurgi og den andre kvinnen flyktet for å unngå omskjæring av sin datter. Flere av kvinnene forteller også at de flyktet for å få sine kjære i sikkerhet, og at flukten var en vei til frihet. MMCs (2018, s. 19-26) studie støtter kompleksiteten i årsaksforklaringene. De legger til at kvinner fra deres studie oppga vold, usikkerhet og økonomiske utfordringer som fluktårsaker. Deres studie viser også at det er geografiske forskjeller i årsaksforklaringene. I tillegg kan ønske om frihet, familie og ekteskapsituasjon, samt sosial status og utdanning være medvirkende årsaker.

Påkjenningene fra tiden før flukten tar kvinnene med seg. Varvin (2015, s. 39) påpeker at det er mange forhold som virker inn på utfallet av flukten. Blant annet forhold som situasjonen kvinnene flyktet fra, eller om de var avhengige av smuglere. Flukt oppleves ofte som en farefull ferd. Kvinnene beskrev detaljert om redselsfulle situasjoner. Flere av historiene ble fortalt fragmentert og i bruddstykker og det var tydelig at det flere som syntes det var vanskelig og vondt å fortelle om flukten.

I MMCs (2018, s. 9) studie hvor 1062 kvinnelige flyktninger deltok, svarte mellom 58-85 % at de aldri ville forlatt sitt hjemland dersom forholdene hadde vært tilrettelagt hjemme. Denne studien viser at kvinnene ikke kunne forespeile hvordan flukten ville bli. De fortalte at flukten var grusom og belastende, og hadde de visst hva som ventet dem hadde de aldri flyktet. Dette viser hvor stor påkjenning kvinnene har vært utsatt for og dette tatt i betraktning av at kvinnene flyktet fra krigsområder og en utrygg tilværelse.

Alle kvinnene har opplevd tap og brudd. Flere opplevde også brudd underveis i flukten. De beskriver hvordan det er å skilles fra sine kjære med uttrykk som; «*vi vet ikke om vi møtes igjen*», «*vi trøstet hverandre*», «*alt var usikkert*» og «*jeg var redd for hva som kan skje med familien min*». Å forlate eller skilles fra sine kjære kan oppleves traumatiserende og som hemmende for utviklingen av resiliens. Dette ved blant annet at familie kan oppleves som de sterkeste og næreste bånd man har, og når disse båndene skilles forsvinner en del av seg selv og ens identitet. En oppvevle av tilhørighet kan ha en beskyttende effekt og familie er en sterk bidragsyter til resiliens (Waaktaar & Christie, 2000, s. 23; Borge, 2018, s.196).

MMCs (2018, s. 29-33) studie viser også at de fleste kvinner som flykter ikke har utpekt en spesifikk destinasjon, men endrer fluktrute underveis. Flukten er ikke en lineær flyktingestrøm. I denne studien hadde syv av kvinnene Norge som hovedmål, hvorav fire allerede hadde familie bosatt i Norge. De to andre kvinnene hadde en mer oppstykket og lengre flukt, og flyktet over flere perioder.

Noen av kvinnene hadde hørt historier om andre flyktninger. Historier om farer og fryktelige hendelser. Flere fortalte om familiemedlemmer som hadde vært utsatt for belastende hendelser under flukt, mens andre hadde hørt om flyktninger som druknet i Middelhavet eller smuglere som ikke var til å stole på. MMCs (2018, s. 29-33) studie viser at informasjon fra venner og familie som tidligere har flyktet, var kvinnenes største informasjonskilde. Derimot var omtrent 53 % av kvinnene uvitende om risikoene tilknyttet flukten. Det kan virke resiliensfremmende å vite om eventuelle farer som kan dukke opp, og de som fikk tilstrekkelig informasjon var bedre forberedt enn de som ikke hadde tilgang på informasjon utenfra. Flere av kvinnene forteller at de hadde fått misvisende informasjon om hvor mye de måtte betale smuglerne, eller hvor langt det var til neste destinasjon. Derimot var andre kvinner tilsynelatende informert om farene som kunne oppstå, men allikevel flyktet de. Dette kan sammenlignes med MMCs studie (2018, s. 30) som påpeker at noen kvinner hadde informasjon om farene som kunne oppstå, mens andre fikk misledende informasjon. I lys av resiliensperspektivet kan tilgang på informasjon virke fremmende for de som hadde tilgang, og hemmende for de som ikke hadde tilgang. Informasjon kan ses som et trygghetsskapende element hvor en uforutsigbar situasjon får en viss form for ramme og forutsigbarhet.

MMCs studie (2018, 2. 32) viser også at tilgang på informasjon via mobiltelefon kan være livsviktig og flyktninger som har mobiltelefon har større mulighet for en tryggere fluktrute, enn de uten mobiltelefon.

De som hadde mobiltelefon kunne informerte familie om hvor de var og deres tilstand. En av kvinnene opplevde også stor frustrasjon da mobiltelefonen gikk tom for batteri og smuglerne som skulle møte henne ikke kom til avtalt tid. Hun ble stående i mange timer alene, uten å kunne språket og fortvilet over situasjonen. I lys av resiliensperspektivet kan redusert eller ingen språkkunnskap være en hemmende faktor, og Borge (2018, s. 179) påpeker at språkmestring er resiliensfremmende fordi det åpner opp for tillit og kommunikasjon. Når man derimot ikke kan språket, lukker det mange veier til kommunikasjon. Kvinnen hadde lovet sine foreldre å holde de informert og forteller at situasjonen var belastende. Dette viser hvor viktig det er for flyktninger å holde kontakt med sine kjære, samt hvor redselsfullt det kan oppleves å ikke ha kontroll over egen situasjon.

Fysiske farer som vær, terreng eller mangel på vann var elementer flere beskrev som utfordrende og redselsfulle. Kvinnene erfarte blant annet å måtte sove ute i mange netter og flere fortalte om harde værforhold med regn og kulde. Disse fysiske forholdene kan ses som resilienshemmende faktorer, hvor kvinnene må tåle mye motstand. I tillegg beskrives de fysiske forholdene underveis som blant annet uforutsigbare og tidkrevende. Flere erfarte fluktruter over farlige fjellområder og krysset Middelhavet i åpne eller uegnede båter, dette er i tråd med MMCs (2018, s.48-49) studie som konstaterer at mange flyktninger opplever belastende fysiske forhold.

Varvin (2015, s. 40) hevder at flyktninger befinner seg i ingenmannsland, hvor alt det kjente er borte. Kvinnene var hele tiden på vakt for fluktens uforutsigbare farer. De forteller om hvordan det var å befinne seg i en uforutsigbar situasjon hvor de ikke hadde kontroll. Nettene var ofte utfordrende, hvor blant annet bombing og krig pågikk. Flere forteller hvordan de beveget seg om natten og gjemte seg på dagtid, for ikke å bli oppdaget. Sett i lys av reisensperspektivet viser dette hvordan kvinnene tilpasset seg omgivelsene og med dette viste motstandsdyktighet.

5.2 Smuglere og andre ytre påkjenninger.

Alle kvinnene ga på ulike måter uttrykk for at de opplevde avmakt, lite kontroll og uforutsigbarhet. De brukte uttrykk som blant annet «*vi visste ikke*», «*vi måtte vente*», «*uvisshet*», «*vi visste ikke hvor vi var eller hvor vi skulle*», «*alt kunne skje*» og «*jeg hadde ingen valg*». Uttrykkene er eksterne hindringer som beskriver situasjoner preget av avmakt og uforutsigbarhet, hvor kvinnene opplevde å ha liten eller ingen påvirkning på egen situasjon.

Slike sårbare situasjoner kan forstås som hemmende i utviklingen av resiliens, ved at situasjonene foregår i en ny og ukjent kontekst.

Kvinnene forteller om belastende og ekstreme hendelser hvor de var vite til andre menneskers lidelse, og hvor andre flyktninger ble utsatt for overgrep og drap. Kvinnene forteller hvor stor påkjenning det var å ikke gripe inn for å hjelpe, samtidig som de visste at de ikke kunne sette sitt eget eller eventuelt sine kjæres liv i fare. Dette beskriver situasjoner hvor opplevelsen av maktesløshet og håpløshet er fremtredende, og det kan være vanskelig å finne mening i slike situasjoner. Hendelsene kan forstås som negative i utviklingen av resiliens, ved at det kan skje endringer i opplevelsen av relasjoner mellom mennesker. I slike tilfeller, hvor det er mennesker som utfører de grusomme handlingene, kan det bryte ned og ødelegge opplevelsen av mening, sammenheng og relasjoner. Slike dehumaniserende hendelser vil ofte påvirke seinere relasjoner, samt kvinnenes opplevelse av trygghet, tillit og kontroll over egen situasjon. I tillegg vil hendelsene kunne bidra til mistillit og usikkerhet til andre mennesker (Sveaass, 2005, s. 224; Varvin, 2015, s.135-136).

Flere forteller også om situasjoner hvor de selv ble truet med våpen, både direkte og indirekte, samt situasjoner hvor de var nære ved å bli drept. Varvin (2015, s. 43-44) fastslår at brudd på menneskerettigheter skjer notorisk under flukt. Denne studien støtter Varvins utsagn, hvor flere forteller at de ble utsatt for menneskerettighetsbrudd. To kvinner ble tatt til fange, hvorav en ble utnyttet i slaveri og den andre kvinnen ble holdt fanget i 40 dager. Det var smuglere som sto bak menneskerettighetsbruddene. Flere kvinner beskrev smuglerne som mennesker som kun var opptatt av seg selv og penger. Uttrykk som «*det finnes ingen lov for smuglerne*», «*smuglerne er grådige*» og «*de gjør hva som helst for penger*» ble beskrevet i intervjuene. Dette belyser utryggheten, hjelpeløsheten og avmaktssituasjonen kvinnene befant seg i, og alle kan dermed ses som negative resiliensfaktorer.

På tross av at kvinnene forteller om åpenlyst samarbeid med smuglerne, var forholdet til smuglerne stort sett preget av usikkerhet. De sto for mye feilinformasjon, misledelse og kontrabeskjeder. Dette støttes av MMCs studie (2018, s. 39) som hevder at kvinnene opplevde å bli misledet 60-80 % av smuglerne under flukten. Smuglerne opplevdes både som en indirekte og direkte trussel. Indirekte hvor smuglerne for eksempel bar synlige våpen og var verbalt truende eller nedsettende og direkte trussel hvor smuglerne for eksempel var voldelige, gjennomførte voldtekter eller drap.

MMCs (2018, s. 33-34) studie viser at smugleres innflytelse fortsetter å vokse. De er ofte en avgjørende faktor for at kvinner skal kunne gjennomføre flukt, samt at smuglernes behandling av kvinnene ofte påvirker hvordan flukten oppleves. Kvinnene beskriver at smuglerne ofte skapte en opplevelse av maktesløshet og uforutsigbarhet, men samtidig også en trygghet hvor det praktiske rundt flukten ble ivaretatt. Kvinnene forteller videre hvor avhengige de var av smuglerne da de befant seg i ukjente områder og derfor måtte stole på smuglerne. Flere kvinner beskriver en opplevelse av at de ikke hadde andre valg. Dette fordi de var redde for hva smuglerne kunne utsette dem for, og samtidig en frykt for å ikke få gjennomført flukten.

Smuglere kan fungerer både som «reiseledere og veivisere», hjelpere og menneskesmuglere (MMC, 2018, s. 35-37). Det er ofte et uklart skille mellom disse rollene. Det er ofte uklart hva kvinnene skal betale smuglerne og prisen endrer seg ofte underveis. Det er dyrt å bruke smuglerne, men helt avgjørende for de fleste kvinner på flukt. Kvinnene fortalte at samtaler med smuglerne ofte handlet om penger. Økonomiske krav eller trusler hvis de ikke fikk mer. Dette gjorde situasjonen vanskelig for kvinnene, hvor uforutsigbarheten og truslene bidro til enda et usikkermoment i en allerede sårbar situasjon. I tillegg fortalte flere at de opptrådte varsomt rundt smuglerne og unngikk situasjoner som kunne skape konflikt. En av kvinnene erfarte også å bli truet av smuglere etter at de hadde skilt lag. Kvinnens lillebror var fortsatt avhengig av smuglerne, og de utnyttet hennes sårbare situasjon og krevde mer penger.

Dersom hun ikke sendte mer penger, truet de med å skade lillebroren. Sett i lys av perspektivet på resiliens vil en slik situasjon kunne svekke motstandsdyktigheten i kvinnen, fordi det kan oppleves som respektløst og nedverdiggende å bli behandlet slik (Waaktaar & Christie, 2000, s. 26).

Det vises til geografiske ulikheter blant kvinnene og hvor lenge de brukte smuglere. Noen hadde kontakt med smuglerne fra tiden før flukten, mens andre kom i kontakt underveis. Flere kvinner ga uttrykk for at smuglerne behandlet de og andre kvinner nedsettende, med blant annet trusler og seksuelle og nedsettende kommentarer. Waaktaar og Christie (2000, s. 26) påpeker at sett fra et resiliensperspektiv vil slik behandling hemme kvinnenens motstandsdyktighet ved å for eksempel svekke deres selvbilde.

Smuglere bidrar ofte til at flukten blir farefull (Varvin, 2015, s. 39). Allikevel forteller noen kvinner at de opplevde situasjoner hvor smuglerne også viste medmenneskelighet. Blant annet fortalte en kvinne at en av smuglerne hadde gitt de mat og blåbær da de gjemte seg i en skog. Hun tok imot det som ble tilbudt og tilpasset seg, tross den uutholdelige situasjonen. Dette er et eksempel på en trygghetsskapende og en god relasjonell opplevelse, som kan forstås som

styrker kvinnens resiliens. Små glimt av medmenneskelighet kan fremstå som viktige i slike sårbare og belastende situasjoner. En smugler som viser omsorg kan være en positiv resiliensfaktor, ved at de viser omsorg i en traumatiserende situasjon (Waaktaar & Christie, 2000, s. 23).

5.3 Relasjoner.

Flere kvinner opplevde menn som en beskyttende faktor. Menn i flyktninggruppen opplevdes som beskyttende mot blant annet smuglernes truende adferd. Derimot sa også noen av kvinnene at det var belastende å være i en flyktninggruppe med menn, hvorpå noen opplevde å være utrygge og andre fortalte at de var redde for at mennene skulle skape konflikt. Kvinnene forteller videre hvordan flyktningene beskyttet hverandre fra smuglerne. Dette indikerer gode relasjonelle opplevelser, og Borge (2018, s. 196) hevder selve essensen i beskyttelsesprosesser finnes i gode relasjoner.

Studien viser at relasjoner ikke er utelukkende positive eller negative, men kan forstås og oppleves på begge måter. Altså er ikke fluktreasjoner utelukkende beskyttende eller belastende. Fluktreasjonene avhenger av individuelle oppfatninger av relasjoner, samt at relasjoner kan variere mellom å være beskyttende i noen situasjoner, men deretter snu for så å virke belastende.

Kvinnene forteller om sterke bånd og samhold mellom flyktningene. Det opplevdes beskyttende å vite at de var i samme situasjon, hvorpå en av kvinnene beskriver tydelig hvordan flyktningene forsto og støttet hverandre. De hjalp hverandre praktisk, men også mentalt hvor de gråt og lo sammen, og trøstet hverandre når det var behov for det. Slike relasjoner kan være betydningsfulle for utviklingen av resiliens. Kvinnene kan styrkes og gjøres mer motstandsdyktig i møte med gode relasjoner. En kvinne fortalte at en eldre flyktningkvinne tok en omsorgsrolle for henne og lillebroren. Kvinnen viste stor omsorg for dem og de opplevde henne som en morsfigur. En slik hendelse kan påvirker hvordan kvinnen, som allerede var under enormt press, utviklet seg og ble mer motstandsdyktig. Den eldre kvinnen hjalp den yngre til å fungere bedre under fluktens unormale og harde forhold.

Som Varvin (2018, s. 98) påpeker er evnen til å engasjere andre mennesker i meningsfulle relasjoner en beskyttende faktor som bidrar til utvikling av resiliens. En av kvinnene var selve pådriveren for to andre kvinner. Hun motiverte og engasjerte de slik at de også klarte å gjennomføre flukten. Dette samsvarer med Varvins eksempel på en beskyttende faktor.

To av kvinnene flyktet sammen med sine ektemenn. Kvinnene fant stort sett ektemennene som en beskyttende faktor, hvor de forteller at mennene var støttende, motiverende og ga trygghet. En av kvinnene påpekte at hun også var en viktig støtte for ektemannen. Både det å motta og gi støtte kan virke resiliensfremmende. Det å være en støtte og en betydningsfull person for andre kan gi kvinnene positivt selvilde og en opplevelse av å være til nytte. Ved å motta støtte fra ektemannen kan dette påvirke deres samhold og omsorg for hverandre.

Kvinner som flykter alene eller som aleneforsørgere er en sårbar og utsatt gruppe (Varvin, 2015, s.44; Jesuthasan et al., 2018, s. 2; Chung, Hong & Newbold, 2013, s. 65; UNHCR, 1991; MMC, 2018, s. 49). Kvinnene beskrev hvordan det var å flykte alene med blant annet uttrykk som; «*jeg var redd*», «*det var vanskelig*», «*jeg var redd smuglerne ville utnytte meg*» «*det var første gang jeg reise alene*», «*skummelt*» og «*jeg var lei meg*». De fortalte om en usikker situasjon som opplevdes som redselsfull, usikker og uten mulighet for kontroll. Utsagnene belyser hvordan indre faktorer som frykt og usikkerhet kan hemme motstandsdyktigheten. Andre kvinner som ikke flyktet alene antydte at enslige kvinner aldri ville mestret en flukt alene, fordi hun enten ikke ville maktet situasjonen eller hun ville blitt utsatt for overgrep.

Mødrene beskriver at barna var deres største motivasjon og dette vitner om at barna bidrar til mødrenes drivkraft. Samtidig kan det å flykte med barn både gi beskyttelse og være en belastning. En kvinne kløp sitt barn i håp om å unngå å bli smuglernes neste offer. Handlingen resulterte i at kvinnen ikke ble neste offer. Dette peker på en situasjon hvor barnet blir kvinnes beskyttelse. I lys av resiliens kan denne handlingen ses negativ, i den forstand at kvinnen sitter igjen med viten om at hun påførte sitt eget barn fysisk smerte. Hendelsen kan også virke fremmende ved at kvinnen opplever situasjonen som livsavgjørende, hvor hun faktisk reddet livet til barnet og seg selv. Situasjonen kvinnen befant seg i var resilienshemmende, men allikevel finner hun en måte å komme seg ut av situasjonen. Dette viser stor motstandsdyktighet og kan fremme resiliens i kvinnen.

Da intervjuguiden etterspurte gode opplevelser og erfaringer fra flukten, stilte flere av kvinnene seg uforstående til spørsmålet. De ble da forklart hva spørsmålet etterlyste, hvorpå de fleste av kvinnene ikke forstod spørsmålet eller tilsynelatende ikke forsto hvordan man kunne stille et slikt spørsmål. Kvinnene svarte stort sett at de ikke hadde noen positive opplevelser fra flukten. Til tross for dette fortalte kvinnene om små glimt av medmenneskelighet og imøtekommelse, og at disse hendelsene ble betydningsfulle. Dette kan tolkes dithen at når kvinnene ser flukten i retrospekt overskygges de positive og relasjonelle

opplevelsene av de enorme påkjenningene de har vært utsatt for. Kvinnene forteller om positive hendelser hvor andre ukjente mennesker ble betydningsfulle. Blant annet mennesker som de møtte underveis, som ikke var flyktninger. De gode relasjonene var preget av at mennesker hjalp til med for eksempel å gi husly, vise retning eller tilby mat. Kvinnen som ble utsatt for trusler mot lillebroren opplevde at en lege ble så opprørt av hennes historie, at han kontaktet smuglerne. Legen truet med å avsløre smuglernes identitet. Kvinnen fikk da raskt hjelp av smuglerne til ny identitet og flybillett, slik hun tidligere var blitt lovet. Dette er et tydelig eksempel på en positiv relasjonell opplevelse som kan ses som en viktig resiliensfaktor ved at kvinnen opplevde at legen viste støtte og omsorg, og ga kvinnen et eksempel på at godhet også kan oppleves under flukt.

Det kan også forstås dithen at kvinnene hadde vanskeligheter for å se de positive hendelsene i kontekst. Belastningene og utfordringene de hadde erfart ser ut til å overskygge de gode og positive hendelse, som også ble beskrevet. Dette kan forstås som Varvin (2018, s. 12) påpeker, at flyktninger ofte kalles for *overlevende* i lys av all motstand de har møtt og mestret. Samtidig som motstandskraften har vært stor under flukten kommer gjerne de vonde minnene og smerten tilbake når de ikke lengre behøver å holde beredskapen oppe, og kanskje dette overskygger de få gode opplevelsene.

5.4 Mestringsstrategier.

Opplevelse av frykt over tid belyses i denne studien. Hva gjør det med et menneske å være redd over lang tid? Dager, uker, måneder eller kanskje år med konstant frykt. En hverdag bestående av usikkerhet, avmakt, redsel og uvitende om hva som venter rundt neste hjørne. Flukt kan være en traumatiserende opplevelse som varer lenge, hvor man befinner seg i et fiendtlig miljø med ukjente menneskene. En av kvinnene fortalte om da hun og ektemannen ble liggende seks døgn i et skogsområde. Det var kaldt, vått og smuglerne sa de ikke kunne bevege seg. Kvinnen fortalte at hun da sa til sin mann at nå kan døden bare komme, hun var likegyldig til om døden inntraff. Dette viser en ekstrem situasjon hvor håpløshet og uvisshet var fremtredende, og kvinnen befant seg på kanten av eksistens. Til tross for den enorme påkjenningen og resilienshemmede situasjonen kvinnen befant seg i, viste hun sterk resiliens ved å faktisk mestre situasjonen og ikke gi opp. Slik mestring kan påvirke kvinnens selvoppfatning, autonomiutvikling og følelse av egenverd (Waaktaar & Christie, 2000, s. 20).

En måte kvinnene mestret flukten på var ved å holde følelsene sine på avstand, og ikke ta de inn der og da. Dette kan forstås som en overlevelsesstrategi hvor alt annet må holdes ute til

flukten er over. Opplevelsen av å ikke ha valg eller mulighet til å påvirke egen situasjon kan forstås i lys av resiliens som hemmende ved å svekke selvbilde og opplevelsen av kontroll.

Uttrykk som belyste kvinnenes resiliente tanker var blant annet; «*jeg har jeg en god følelse*», «*jeg vill berge min sønn*», «*jeg valgte selv å flykte*», «*jeg er dedikert og målbevisst*», «*jeg er modig og veldig flink*», «*jeg er sterk og bestemt*» og «*jeg er vant til å greie meg selv*». Disse utsagnene viser hvordan kvinnene uttrykte egen motstandsdyktighet og belyser resiliensfremmende egenskaper. Utsagnene kan forstås i lys av resiliensperspektivet som positive egenskaper som bidro til hvordan de tenkte for å mestre flukten. Utdragene beskriver blant annet at tidligere erfaringer styrket kvinnenes motstandsdyktighet, samt at det kan forstås ut fra utsagnene at de kvinnene som påpekte at de selv hadde valgt å flykte, tok selv ansvar for sine handlinger og fant resiliens i egen styrke og medvirkning. Det kom frem at noen av kvinnene var klare over sine ressurser og styrker i forkant av flukten, mens andre oppdaget ressursene underveis.

Noen kvinner beskrev også hvordan de ikke hadde tro på at de ville mestre flukten; «*hvor vil dette ende?*», «*jeg vill mislykkes*», «*det spiller ingen rolle lengre, om jeg overlever eller ikke*», «*skulle ønske jeg døde i hjemlandet mitt*», «*døden hvor er du?*» og «*alt er håpløst*». Dette er uttrykk som kommer frem i ekstremt resilienshemmende situasjoner, hvor både omgivelsene og kvinnenes egne tanker er imot dem. Til tross for dette kommer de ut av situasjonene. Dette viser stor motstandsdyktighet og fremmer utvikling av resiliens. Kvinnene beskriver blant annet flukten som et større mareritt enn krigen de flyktet fra, hvor de presset seg til det ytterste for å klare å gjennomføre flukten.

En annen mestringsstrategi var også religion og troen på Gud, hvor flere fant styrke, sammenheng og motivasjon. For å klare seg, fant de det nyttig å fokusere på fremtiden og å tenke positivt. Kvinnenes tro på Gud hjalp dem med å håndtere situasjoner og ga dem håp for fremtiden.

Håpet om et bedre liv, trygghet og frihet beskrives av alle kvinnene som motiverende faktorer som bidro til at de holdt ut og mestret flukten. Fremtidstro og håp går igjen i flere av historiene, hvor kvinnene beskriver deres ønsker for fremtiden. Slikt positivt tankemønster kan forstås som resiliente tanker i kvinnene, ved at tankene styrker og fremmer motstand. Varvin (2015, s.40) påpeker at håpet er tilstede som en drivkraft gjennom hele flukten, og innebærer blant annet forventninger om å bli tatt godt imot i mottakslandet.

En annen mestringsstrategi belyses av kvinnenes målbevissthet og kreativitet. De fant løsninger, avventet situasjoner og forsøkte igjen og igjen dersom de ble hindret. Hvis de ikke kom over en grenseovergang, ventet de for eksempel til neste morgen og forsøkte med andre grensevakter, eller de forsøkte ulike identiteter helt til de fant en som var anvendbar.

Unnvikende adferd ble også brukt som mestringsstrategi hvor kvinnene bevisst unngikk konflikter med blant annet smuglerne og grensevakter. Kvinnene unngikk også de vanligste fluktrutene. Disse mestringsstrategiene kan forstås som resiliensfremmende hvor de tenkte logisk, planla og forsøkte flere ganger, i en kaotisk og uforutsigbar flukttilværelse. Dette viser blant annet at kvinnene reflekterte over egne erfaringer og underveis tok gode beslutninger under belastende forhold.

Identitetstilpasning kan også forstås som en mestringsstrategi. Både en tilpasning hvor kvinnene bevisst tilpasset seg nytt og ukjent miljø. Hvor de blant annet forsøkte å gli inn i mengden, gjøre seg usynlig og se mer «vestlig» ut. Kvinnene beskrev hvordan de endret på utseende for å ikke vekke oppmerksomhet eller at tradisjonelle muslimske plagg ble byttet ut mot mer vestlig klesstil. En stor del av å være på flukt handler om å skjule seg, men likeledes å skjule sin identitet. Både i form av utseende og identitetspapirer. En kvinne beskriver hvordan hun tilpasset seg og nærmest adopterte andre menneskers adferd. Kvinnen flyktet alene og kunne ikke språkene i landene hun flyktet gjennom. Hun ble fortalt før flukten at hun skulle følge de andre flyktingene og gjøre det samme som dem. Dette kan også forstås som en identitetstilpasning hvor kvinnen endre sitt opprinnelige jeg, og kun handlet utfra andres handlinger. Slike mestringsstrategier kan forstås som resiliensfremmende ved at strategiene kan gi en opplevelse av en viss form for kontroll, selvstendighet og egenverd (Waaktaar & Christie, 2000, s. 20).

En annen måte kvinnene tilpasset sin identitet kan ses som mer i forhold til ytre påvirkning. Kvinnenes tidligere identitet ble vasket ut i en ny og ukjent tilværelse. Mennesker og miljø som tidligere var kjent og bekreftet deres identitet, var stort sett borte under flukten. Noen av kvinnene flyktet i relasjon med ett annet familiemedlem, ellers kun med ukjente mennesker. Deres tidligere identitet var preget av deres familie, hverdag, omgivelsene, arbeid, kultur, språk og mye av identitet ligger igjen i tiden før flukten. Hvem blir man dersom man forlater alt og alle man er glad i? Hvem er man når ingen kjenner deg?

Kvinnene befant seg i fiendtlige omgivelser og var utsatt hele tiden. Tidligere hverdagsdilemmaer med ektemenn, søsken eller barn kan utspille seg annerledes under flukt.

Man befinner seg i ingenmannsland og alt er ukjent. Flukten gir ikke rom for normalitet og vanlig hverdagsliv. Ingen rutiner eller rammer, og kvinnene kunne stort sett ikke forutsi eller påvirke egen situasjon. Hele det relasjonelle livet blir annerledes. I lys av resiliensperspektivet kan kvinnenes tilpasning forstås som en fremmede faktor. Hvor de for eksempel fant nye måter å være på, endret klesstil, sov ute eller drakk regnvann. Kvinnene brøt med tidligere seg. Å tilpasse seg sine omgivelser og ny identitet kan ses som motstandsdyktighet og en mestringsstrategi.

6.0 AVSLUTNING

Det har ikke vært et mål for denne masteroppgaven å komme frem til riktige svar, men heller å tilføre ny innsikt og kunnskap til et fagfelt som er lite forsket på. Studien ønsker å belyse kvinners erfaringer og opplevelser fra flukt, samt hvilke faktorer som oppleves som belastende og hvilke beskyttelsesfaktorer som blir betydningsfulle.

Kvinner på flukt er en heterogen og sårbar gruppe, og deres historier er preget av blant annet sorg, tap, krenkelse, overgrep og enorme påkjenninger. Samtidig er også flukten preget av samhold, solidaritet, gode og sterke relasjoner. Kvinnene har vært utsatt for belastninger i form av en uforutsigbar situasjon kjennetegnet av maktesløshet, men også beskyttende situasjoner hvor modighet, styrke, utholdenhet, tilpasning og drivkraft var fremtredende. Studien tilstreber å belyse hva som hemmer og fremmer kvinnenes motstandsdyktighet.

Studiens teoretiske perspektiv, resiliens, viser hvordan kvinnene klarte seg tross belastningene de ble utsatt for. Individuelle egenskaper, som er avhengig av konteksten og relasjoner ser ut til å være avgjørende for å styrke resiliensen i kvinnene. Studien viser hva som fremmet og hva som hemmet utviklingen av resiliens. Fremmede resiliensfaktorer var blant annet hvordan kvinnene motiverte og fant styrke i seg selv, samt gode relasjonelle erfaringer. I tillegg avdekker studien at relasjonene ikke var utelukkende beskyttende eller belastende, men var avhengige av individuelle opplevelser eller situasjoner. Hemmende faktorer var blant annet opplevelse av frykt over tid, utnyttelse av smuglere og opplevelse av maktesløshet, fortvilelse og uforutsigbare situasjoner.

Omfanget av overgrep som kvinner på flukt utsettes for, viser behovet for beskyttelse og tilgang til tjenester underveis. Det er viktig å vite om hvilke prosesser som hemmer og fremmer resiliens hos flyktningkvinner, både for eventuell behandling og i forbyggende arbeid. Det vil også være hensiktsmessig for de som yter helsehjelp underveis, eller ved

ankomst, at kvinnenens ressurser vektlegges. Ved å lytte til kvinnene vil de resiliente ressursene tydeliggjøres, og forhåpentligvis avdekke og sette fokus på kvinnenens styrker istedenfor deres problemer.

7.0 REFERANSER

- Abraham, R., Lien, L. & Hanssen, I. (2018). Coping, resilience and posttraumatic growth among Eritrean female refugees living in Norwegian asylum reception centres: A qualitative study. *International Journal of Social Psychiatry*. Vol. 64(4)
- Alayarian, A. (2007). *Resilience, Suffering and Creativity: The Work of the Refugee Therapy Centre: The Work of the Refugee Therapy Centre*. United Kingdom: Karnac Books
- Andrews, T., Solstad, M. & Anvik, C. H. (2014). *Mens de venter: hverdagsliv i asylmottak*. NF-rapport nr.1/2014. Bodø: Nordlandsforskning
- Amnesty (2015). Hentet 3. Mai 2019 fra <https://www.amnesty.no/content/gi-beskyttelse-til-syriske-kvinner-p%C3%A5-flukt>
- Amnesty (2016). *Kvinner på flukt: Mishandles, misbrukes og trakasseres*. Hentet 11. Mai 2019 fra <https://amnesty.no/kvinner-pa-flukt-mishandles-misbrukes-og-trakasseres>
- Arman, M. & Rehnsfeldt, A. (2006). How can we research human suffering? *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 20(3), 239-240. doi: 10.1111/j.1471-6712.2006.00438.x
- Barenbaum, J., Ruchkin, V. & Schwab - Stone, M. (2004). The psychosocial aspects of children exposed to war: practice and policy initiatives. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2004, Vol.45 (1), p.41-62
- Blåka, G. (2002). *Grunnlagstenkning i et kvinnefag. Teori, empiri og metode*. Bergen: Fagbokforlaget
- Borge, A. I. H. (2018). *Resiliens: risiko og sunn utvikling* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk
- Chung, K., Hong, E. & Newbold, B. (2013). Resilience among single adult female refugees in Hamilton, Ontario. *Refuge*, Spring, 2013 Vol.29 (1), p.65 (10)
- Council for International Organizations of Medical Sciences. (2016). *International ethical guidelines for biomedical research involving human subjects*. Hentet 21. mars 2019 fra <https://cioms.ch/wp-content/uploads/2017/01/WEB-CIOMS-EthicalGuidelines.pdf>
- Eisold, B. K. (2005). Notes on lifelong resilience: Perceptual and Personality Factors Implicit in the Creation of a Particular Adaptive Style. *Psychoanalytic Psychology*, 22(3), 411-425. doi: <http://dx.doi.org/10.1037/0736-9735.22.3.411>
- European Police Office (2019): *FACILITATION OF ILLEGAL IMMIGRATION*. Hentet 10. mai 2019 fra <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/facilitation-of-illegal-immigration>

- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon* (2.utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Fazel, M., Wheeler, J. & Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *The Lancet*, 465, 1309–1314.
- Flyktninghjelpen (2018). *Jemen*. Hentet 15. april 2019 fra <https://www.flyktninghjelpen.no/global/landprofiler/asia-og-oseania/jemen/>
- Flyktningregnskapet (2018). *Det globale flyktning bildet*. Hentet 15. april 2019 fra <http://www.flyktningregnskapet.no/det-globale-flyktningbildet/>
- FN (2018). *Flyktninger*. Hentet 17. april 2019 fra <https://www.fn.no/Tema/Flyktninger>
- Haavind, H. (2000). *KJØNN OG FORTOLKENDE METODE. METODISKE MULIGHETER I KVALITATIV FORSKNING*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Halkier, B. (2016). *FOKUSGRUPPER* (3. Utg.). Frederiksberg: Samfundslitteratur
- Helse- og omsorgsdepartementet (2013). *Likeverdige helse- og omsorgstjenester – god helse for alle*. Nasjonal strategi om innvandreres helse 2013-2017. Hentet 14. mai 2019 fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/likeverdige-helse--og-omsorgstjenester/id733870/>
- Hauser, S. T. (1999). Understanding resilient outcomes: Adolescent lives across time and generations. *Journal of Research on Adolescence*, 9(1), 1-24
- Helsedirektoratet (2016). *Traumer og psykiske lidelser*. Hentet 11. mai 2019 fra <https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/helsetjenester-til-asylsokere-flyktninger-og-familiegjenforente/psykososial-oppfolging/traumer-og-psykiske-lidelser>
- IMDi (2010). *Veileder i brukerundersøkelser når innvandrere er brukere*. Hentet 25. mars 2019 fra <https://www.imdi.no/om-imdi/brosjyrer-handboker-og-veiledere/veileder-i-brukerundersokelser-nar-innvandrere-er-brukere/>
- Jakobsen, M., Sveaass, N., Johansen, L. E., & Skogøy, E. (2007). *Psykisk helse i mottak: Utprøving av instrumenter for kartlegging av psykisk helse hos nyankomne asylsøkere*. OSLO: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Jesuthasan J., Sönmez, E.; Abels, I., Kurmeyer, C., Gutermann, J. & Kimbel, R. ... Shouler-Ocak, M. (2018). Near-death experiences, attacks by family members, and absence of health care in their

home countries affect the quality of life of refugee women in Germany: a multi-region, cross-sectional, gender-sensitive study. Behalf of the Female Refugee Study (Frs) Investigators. *BMC Medicine*, 01 February 2018, Vol.16 (1), pp.1-9

Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Oslo: Abstrakt

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.

Lie, B. (2004). The psychological and social situation of repatriated and exiled refugees: A longitudinal, comparative study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 32, 179–187

Nasjonalt råd for kvalitet og prioritering i helse- og omsorgstjenesten (2016). *Vedtaksprotokoll møte i 29. januar 2016*. Hentet 14. mai fra http://www.prioritering.no/nyheter/_attachment/15948?_ts=1528df1807e

Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning: en innføring* (3.utg. 2. oppl.). Oslo: Universitetsforlaget.

Malterud, K. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder for medisin og helsefag*. (4. utg.) Oslo: Universitetsforlaget

Malterud, K., Siersma, V. D., & Guassora, A. D. (2016). Sample Size in Qualitative Interview Studies: Guided by Information Power. *Qualitative Health Research*, 26(13), 1753-1760. doi: 10.1177/1049732315617444 (8s)

Miller A., Hess J. M., Bybee D. & Goodkind J.R. (2018). Understanding the mental health consequences of family separation for refugees: implications for policy and practice. *Am J Orthopsychiatr.* 88:26–37. doi: 10.1037/ort0000272

The Mixed Migration Centre (2018). *Experiences of female refugees & migrants in origin, transit and destination countries. A comparative study of woman on the move from Afghanistan, East and West Africa*. Hentet 13. april fra <http://www.mixedmigration.org/resource/experiences-of-female-refugees-migrants-in-origin-transit-and-destination-countries/>

Nickerson A., Bryant R.A., Steel Z., Silove D. & Brooks R. (2009). The impact of fear for family on mental health in a resettled Iraqi refugee community. *J Psychiatr Res.* 44:229–35. doi: 10.1016/j.jpsychires.2009.08.006

- NKVTS (u.å.). *REFUGE-studien: Helse og livskvalitet blant syrere i Norge*. Hentet 11. mai 2019 fra <https://www.nkvts.no/prosjekt/flyktninghelse-psykisk-og-somatisk-helse-i-et-langtidsperspektiv/>
- NSD (2018). *Hva må jeg informere om?* Hentet 25. mars 2019 fra https://nsd.no/personvernombud/hjelp/informere_om.html
- Opaas, M. & Varvin, S. (2015). Relationships of childhood adverse experiences with mental health and quality of life at treatment start for adult refugees traumatized by pre-flight experiences of war and human rights violations. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 2015, Vol.203 (9), pp.684-695
- Parker, S. (2015). Hidden crisis: violence against Syrian female refugees. *The Lancet* vol 385, Issue 9985, 13-19 June 2015, pages 2341-2342
- Polit, D. F. & Beck, C. T. (2014). *ESSENTIALS of NURSING RESEARCH. Appraising Evidence for Nursing Practice* (8.utg.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins
- Porter, M. & Haslam, N. (2001). Forced Displacement in Yugoslavia: A Meta-Analysis of Psychological Consequences and Their Moderators. *Journal of Traumatic Stress*. October 2001, Volume 14, Issue 4, pp 817–834
- Reavell J. & Fazil Q. (2016). The epidemiology of PTSD and depression in refugee minors who have resettled in developed countries. *J Men Health* 26:74–83. doi: 10.1080/09638237.2016.1222065
- Rometsch-Ogioun El Sount, C., Denkinge, J. K., Windthorst, P., Nikendei, C., Kindermann, D., Renner, V., ... Junne, F. (2018). Psychological burden, factors of distress, trauma, and stress-related symptoms in female victims of the Islamic State: The perspective of care providers. *Frontiers in Psychiatry*
- Rosenbaum, B. & Varvin, S. (2007). The influence of extreme traumatization on body, mind and social relations. *International Journal of Psychoanalysis*, 88:1527-1542
- Rutter, M. (2013). Annual Research Review: Resilience – clinical implications. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Vol.54 (4), pp.474-487
- Statistisk sentralbyrå (2018). *Stor nedgang i antall flyktninger*. Hentet 15.april 2019 fra <https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/stor-nedgang-i-antall-flyktninger>
- Store norske leksikon (2018). *Flyktninger*. Hentet 12. mai 019 fra <https://snl.no/flyktninger>

- Saadati, M. & Hanssen, I. (2015). Disse smertene plager min sjel: En kvalitativ intervjustudie av iranske kvinner i Norge. *Nordic Journal of Nursing Research*, 03/2015, Vol.35 (1), pp.38-44
- Steffensen, S. E. (2017). *Helsetilstanden hos asylsøkere, flyktninger og familiegjenforente. Forskning viser at psykiske lidelser hos asylsøkere og flyktninger i stor grad henger sammen med påkjenninger i tilværelsen som asylsøker eller flyktning*. Hentet 10. mai 2019 fra <https://www.napha.no/content/13960/Helsetilstanden-hos-asylsokere-flyktninger-og-familiegjenforente>
- Sveaass, N. (2005). Med frykt og forventninger i bagasjen-en gjenetablering av tilværelsen i eksil. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 03/2005 (Volum 2) :222-237
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. EN INNFØRING I KVALITATIV METODE* (4.utg.). Bergen: Fagbokforlaget
- Thisted, J. (2018). (2.utg. 1. oppl.). *Forskningsmetode i praksis. Prosjektorientert vitenskapsteori og forskningsmetodik*. København: Munksgaard
- Thomassen, M. (2006). *VITENSKAP KUNNSKAP OG PRAKSIS Innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag* (1.utg. 7. oppl.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Tjora, A. (2017). *KVALITATIVE FORSKNINGSMETODER i praksis* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk
- UNCHR (1991). *Guidelines on the Protection of Refugee Women*. Hentet 17. april 2019 fra <https://www.unhcr.org/publications/legal/3d4f915e4/guidelines-protection-refugee-women.html>
- UNCHR (2018a). *Figures at a Glance*. Hentet 10. Mai 2019 fra <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>
- UNCHR (2018b). *Syria emergency*. Hentet 12. mai 2019 fra <https://www.unhcr.org/syria-emergency.html>
- Utlendingsdirektoratet (2017). *Informasjon om helse, helserettigheter og helsetjenester til beboere i ankomstsenter og transittmottak*. Hentet 10. Mai 2019 fra https://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/asylmottak/informasjon-helserettigheter-helsetjenester-ankomstsenter-transittmottak.pdf
- Ungar, M. (2012). Social ecologies and their contribution to resilience. I M. Ungar (Red.), *The social ecology of resilience. A handbook of theory and practice* (s. 13-31). DOI 10.1007/978-1-4614-0586-3_2

- Varvin, S. (2008). *Flyktning-pasienten*. Oslo: Universitetsforlaget
- Varvin, S. (2015). *Flukt og eksil* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget
- Varvin, S. (2018). *Flyktningers psykiske helse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Øye C., Bjelland, A.K. & Skorpen, A. (2007). Doing participant observation in a psychiatric hospital-
research ethics resumed. *Social Science & Medicine*, 2007; 65 (11): 2296-2306
- Waaktaar, T. & Christie, H. J. (2000). *STYRK STERKE SIDER. Håndbok i resiliencegrupper for barn
med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget
- World Medical Association (2018). *WMA Declaration of Helsinki- Ethical principles for medical
research involving human subjects* 2013. Hentet 25. Mars 2019 fra
[https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-
research-involving-human-subjects/](https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/)

8.0 VEDLEGG

Vedlegg 1: Intervjuguiden

INTERVJUGUIDE

Kort presentasjon av intervjuer og av studiet formål. Gjennomgang av skjema for informert samtykke.

Bakgrunnsinformasjon; demografiske data som alder, nasjonalitet, sivilstatus, familiesituasjon, utdanning/yrke, hvor lenge flukten varte, ankomst til Norge. Eventuelt annet kvinnen ønsker å tilføye.

Intervjuspørsmål

1. Kan du fortelle hva som var årsaken til at du flyktet?
2. Kan du fortelle om noen av dine erfaringer ved å være på flukt?
3. Kan du beskrive hvordan det var å flykte alene, som mor, med ektemann eller med søsken?
4. Kan du fortelle om en negativ opplevelse under flukten? Var det noen eller noe som hjalp deg å håndtere utfordringene du opplevde?
5. Kan du fortelle om en positiv opplevelse under flukten? Var det noen eller noe som hjalp deg å håndtere utfordringene du opplevde?
6. Kan du fortelle hvor du har funnet styrke/motivasjon til å mestre flukten?

Oppfølgingsspørsmål brukes dersom kvinnen synes det er vanskelig å utdype/fortelle:

Hva skjedde deretter? Hvordan reagerte du på dette? Kan du gi meg et eksempel på dette?
Kan du si noe mer om dette? Vil du utdype det?

Avslutning: Er det noe mer du ønsker å fortelle fra din flukt? Minner om kontaktinformasjon i samtykkeskjemaet og at dersom kvinnene har spørsmål knyttet til intervjuet eller forskningsprosjektet kan hun ringe.

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

”Flyktninger og asylsøkeres psykiske helse og livskvalitet”

BAKGRUNN OG HENSIKT

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie som søker å få mer kunnskap om hvordan flyktninger har det etter at de har kommet til Norge. Formålet er å få innsikt i eventuelle psykiske helseproblemer og vansker ulike grupper kan ha, og med det kunne gi bedre hjelp og behandling, samt bedre den generelle situasjonen for den enkelte. Du blir spurt om å delta i studien fordi du nylig er kommet til Norge etter at du har måttet flykte fra ditt hjemland.

HVA INNEBÆRER STUDIEN?

En fagperson og en tolk vil snakke med deg i cirka en til to timer. Du vil bli bedt om å svare på noen spørsmål om hva du har opplevd og hvordan du har det og hvilke plager du har. Dette vil skje ved at du får spørsmål på et spørreskjema som intervjuer og tolk vil hjelpe deg med å besvare. Etterpå vil intervjueren spørre noe spørsmål om hvordan du har opplevd flukten og hvordan det har vært etter at du kom hit. Samtalen vil bli tatt opp på lydbånd hvis du tillater det.

Mulige fordeler og ulemper

Flere av spørsmålene kan være vanskelig å svare på fordi det kan berøre vanskelige og vonde opplevelser du har hatt. Du må derfor ta deg god tid og hvis du synes enkelte av spørsmålene blir for vanskelig kan du la være å svare på de spørsmålene. Eventuelt kan vi avtale å gjøre

deler av intervjuet på et senere tidspunkt. Du må også gjerne snakke med intervjuer om hvordan det har vært for deg etter intervjuet.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Informasjonen som registreres om deg skal kun brukes slik som beskrevet i hensikten med studien. Alle opplysninger vil bli behandlet uten navn og fødselsdata eller andre direkte gjenkjennende opplysninger. Det er kun autorisert personell knyttet til prosjektet som har adgang til navnelisten og som kan finne tilbake til deg. Vi vil i størst mulig grad sikre at du ikke kan gjenkjennes i publikasjoner.

Alle opplysninger om deg vil bli slettet eller helt anonymisert (ikke mulig at noen gjenkjenner deg) 5 år etter at studien er avsluttet 31 desember 2020.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke til å delta i studien. Dette vil ikke få noen konsekvenser for deg eller behandling av din eventuelle asylsøknad. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Hvis du sier ja til å delta, kan du senere trekke tilbake ditt samtykke uten at det får noen konsekvenser for deg. Dersom du senere ønsker å trekke deg eller har spørsmål til studien, kan du kontakte:

Sverre Varvin, telefon 67235000 eller 93249669, Mette Sagbakken, telefon 67235000 eller masterstudent Cathrine H. Asak, telefon 40228957.

Du kan også kontakte oss hvis du får reaksjoner etter intervjuet som du gjerne vil snakke om.

INFORMASJON OM UTFALLET AV STUDIEN

Hvis du ønsker å få informasjon om resultater fra studien er du velkommen til det. Du kan da henvende deg til:

Sverre Varvin telefon 67235000 eller 93249669
eller
Mette Sagbakken telefon 67235000
eller
Masterstudent Cathrine Asak telefon 40228957

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg er villig til å delta i studien

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Jeg bekrefter å ha gitt informasjon om studien

(Signert, rolle i studien, dato)

Vedlegg 3: REK

Region: Saksbehandler: Telefon: Vår dato: Vår referanse:
REK sør-øst Elin Evju Sagbakken 22845502 12.10.2017 2016/651/REK sør-øst

A

Deres dato: Deres referanse:

02.10.2017

Vår referanse må oppgis ved alle henvendelser

Besøksadresse:

Gullhaugveien 1-3, 0484 Oslo

Telefon: 22845511

E-post: post@helseforskning.etikkom.no

Web: <http://helseforskning.etikkom.no/>

All post og e-post som inngår i saksbehandlingen, bes adressert til REK sør-øst og ikke til enkelte personer
Kindly address all mail and e-mails to the Regional Ethics Committee, REK sør-øst, not to individual staff

Sverre Varvin

Institutt for sykepleie og helsefremmende arbeid

2016/651 Mental helse og livskvalitet hos asylsøkere og flyktninger

Forskningsansvarlig: Høgskolen i Oslo og Akershus, Høgskolen i Oslo og Akershus, Høgskolen i Oslo og Akershus

Prosjektleder: Sverre Varvin

Vi viser til søknad om prosjektendring datert 02.10.2017 for ovennevnte forskningsprosjekt. Søknaden er behandlet av sekretariatet REK sør-øst på fullmakt fra REK sør-øst A, med hjemmel i helseforskningsloven § 11.

Vurdering

REK har vurdert følgende endring i prosjektet: To nye masterstudenter vil inngå i prosjektgruppen, Kristine Børsum Stenstad og Cathrine Heggedal Asak, begge fra Høgskolen i Oslo og Akershus.

Sekretariatet i REK har vurdert den omsøkte endringen og har ingen forskningsetiske innvendinger til de endringer som er beskrevet i skjema for prosjektendring.

Vedtak

Komiteen godkjenner med hjemmel i helseforskningsloven § 11 annet ledd at prosjektet videreføres i samsvar med det som fremgår av søknaden om prosjektendring og i samsvar med de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter.

Dersom det skal gjøres ytterligere endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden, må prosjektleder sende ny endringsmelding til REK.

Av dokumentasjonshensyn skal opplysningene oppbevares i 5 år etter prosjektslutt. Opplysningene skal deretter slettes eller anonymiseres.

Opplysningene skal oppbevares avidentifisert, dvs. atskilt i en nøkkel- og en datafil. Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften kapittel 2, og Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren».

Prosjektet skal sende sluttmelding til REK, se helseforskningsloven § 12, senest 6 måneder etter at prosjektet er avsluttet.

Klageadgang

Komiteens vedtak kan påklages til Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin og helsefag, jf. helseforskningsloven § 10 tredje ledd og forvaltningsloven § 28. En eventuell klage sendes til REK sør-øst A. Klagefristen er tre uker fra mottak av dette brevet, jf. forvaltningsloven § 29.

Vi ber om at alle henvendelser sendes inn på korrekt skjema via vår portal:

<https://helseforskning.etikkom.no>. Dersom det ikke finnes passende skjema kan henvendelsen rettes på epost til: post@helseforskning.etikk.no.

Vennligst oppgi vårt referansenummer i korrespondansen.

Med vennlig hilsen

Knut Ruyter

Avdelingsdirektør

REK sør-øst sekretariatet

Elin Evju Sagbakken

Seniorrådgiver

Kopi til: postmottak@hioa.no; mette.sagbakken@hioa.no; postmottak@hioa.no